



ועדה לבחינת דרכים להגברת השימוש בגישור בבתי המשפט

דין וחשבון

תמוז תשס"ו - יולי 2006

**ועדה לבחינת דרכים להגברת השימוש בגישור בבתי המשפט
דין וחשבון**

ירושלים, תמוז תשס"ו
יולי 2006

חברי הועדה

יושבת ראש	השופטת מיכל רובינשטיין, בית המשפט המחוזי, תל אביב
חבר	ד"ר חנן גולדשמידט, עו"ד, פסיכולוג ומגשר
חברה	עו"ד חמוטל גת, מגשרת
חברה ומרכזת הועדה	עו"ד אלישבע הכהן, המרכז הארצי לגישור וליישוב סכסוכים, משרד המשפטים
חברה	עו"ד רונית זמיר, ממונה בכירה, נציבות תלונות הציבור על שופטים (לשעבר היועצת המשפטית של המרכז הארצי לגישור וליישוב סכסוכים במשרד המשפטים)
חבר	השופט שאול שוחט, בית המשפט לענייני משפחה, מחוז תל-אביב

לכבוד

מר חיים רמון
שר המשפטים

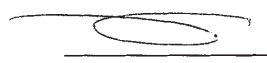
פרופ' אהרן ברק
נשיא בית המשפט העליון

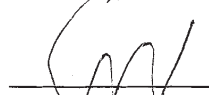
החתומות והחתומים מטה, השופטת מיכל רובינשטיין, השופט שאול שוחט, דר' חנן גולדשמידט, עו"ד חמוטל גת, עו"ד אלישבע הכהן ועו"ד רונית זמיר, נתמנו ביום 26.5.03 על ידי שר המשפטים דאז יוסף (טומי) לפיד לשמש כועדה לבחינת דרכים להגברת השימוש בגישור בבתי המשפט, ובכלל זה "גישור חובה".

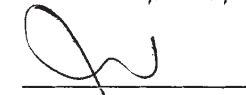
הועדה מתכבדת בזה להגיש דין וחשבון של עבודתה.


הועדה מבקשת להודות לכל אלה שסייעו לה ותמכו בעבודתה: מנהל בתי המשפט, כבי' השופט בועז אוקון, כבי' הנשיאה עדנה בקנשטיין (בית משפט השלום תל-אביב-יפו), כבי' הנשיא יהודה פרגו (בית משפט השלום מחוז מרכז), כבי' הנשיא אמנון כהן (בית משפט השלום בירושלים), כבי' הנשיאה עליה פוגל (בית הדין האזורי לעבודה בתל אביב-יפו). כן נתונה תודתנו לד"ר פרץ סגל, ראש תחום (ייעוץ) במשרד המשפטים, אשר ליווה את הועדה באופן תומך ופעיל ועמל על ניסוח תקנות שיאפשרו את יישום המלצות הועדה במסגרת דו"ח זה. למר דוד מדיוני, סמנכ"ל אגף פיתוח, כספים וכלכלה (תקציבים) בהנהלת בתי המשפט, אשר עמל על הפן התקציבי של יישום התוכנית, וכן לעו"ד אירית הרמל מהמחלקה המשפטית של הנהלת בתי המשפט אשר סייעה בהכנת המכרז למגשרים. אנו מודים לנציגי לשכת עורכי הדין וליתר העדים, ששמותיהם יפורטו במסגרת הדו"ח להלן, אשר הופיעו והשמיעו עמדתם בפני הועדה.

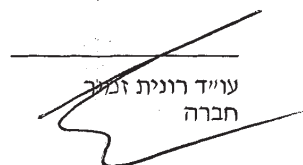
דין וחשבון זה נחתם ביום י' תמוז התשס"ו, 6 ביולי 2006.

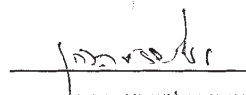

עו"ד חמוטל גת
חברה


דר' חנן גולדשמידט
חבר


מיכל רובינשטיין, שופטת
יו"ר


שאול שוחט, שופט
חבר


עו"ד רונית זמיר
חברה


עו"ד אלישבע הכהן
חברה, מרכזת הועדה

ועדה לבחינת דרכים להגברת השימוש בגישור בבתי המשפט

תוכן עניינים

מס' עמוד

תקציר הדין וחשבון ועיקרי ההמלצות

- 9 א. מבוא
- 9 ב. עיקרי ההמלצות
- 10 ג. עיקרי התכנית המוצעת

דין וחשבון של הועדה לבחינת דרכים להגברת השימוש בגישור בבתי המשפט

- 12 מבוא

פרק ראשון - התפתחות הגישור בבתי המשפט בארץ

- 15 א. מבוא - הליך הגישור כחלופה להתדיינות המשפטית
- 15 ב. ההתפתחות המוסדית
- 16 ג. שילוב הגישור בבתי המשפט - עקרונות
- 18 ד. שילוב הגישור בבתי המשפט בארץ הלכה למעשה
- 21 ה. סיבות לאי התפתחות מספקת של הגישור בבתי המשפט בארץ
- 24 ו. עמדתם של עורכי הדין ביחס לגישור: סיבות נפוצות להתנגדות לפנות לגישור

פרק שני - "גישור חובה": מהותו והיקפו

- 27 א. מבוא: "גישור חובה"
- 27 ב. מודלים של תוכניות גישור - הניסיון בעולם
- 29 1. חיוב בעלי הדין להשתתף בישיבת גישור ראשונה - אונטריו, קנדה
- 29 2. חיוב בעלי דין להשתתף בהליך מיס"ב (ADR) -
- 32 בית המשפט הפדרלי בצפון קליפורניה, ארה"ב
- 35 3. "הודעה על גישור" (Notice to Mediate) - קולומביה הבריטית, קנדה
- 37 4. חיוב בעלי דין להשתתף בישיבת מיון - בית המשפט רב המבואות, מידלסקס, ארה"ב
- 40 ג. הנהגת חובת השתתפות בגישור - יתרונות וחסרונות
- 42 ד. מסקנות הועדה והמלצותיה

47	פרק שלישי - התוכנית הניסיונית המוצעת על ידי הועדה
47	א. מטרות התוכנית
47	ב. תיאור התוכנית
47	1. ישיבת המהו"ת - עקרונות
47	2. התובענות עליהן תחול התוכנית
49	3. המגשרים בתוכנית
50	4. כישורים וניסיון של המגשרים בתוכנית
51	5. אופן הפעלת התוכנית
52	6. תוכן ישיבת המהו"ת
52	7. תוצאות ישיבת המהו"ת
53	8. מימון
54	9. הערכת התוכנית
54	ג. הסברה ופרסום
54	ד. משאבים וכוח אדם
55	ה. תקנות סדר הדין
55	ו. שלבי הפעלת התוכנית
56	סוף דבר
57	נספחים
58	נספח א - חוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד - 1984, סעיפים 79א - 79ד
60	נספח ב' - תקנות בתי המשפט (רשימת מגשרים), התשמ"ו - 1996
63	נספח ג' - הצעה לתקנות סדר הדין האזרחי (תיקון), התשס"ו - 2006

תקציר המלצות הועדה

א. מבוא

1. הועדה לבחינת הנושא של גישור חובה והגברת השימוש בגישור בבתי המשפט (להלן: הועדה לבחינת הגישור במערכת בתי המשפט), בראשותה של כב' השופטת רובינשטיין, מונתה ביום 26.5.03 ע"י שר המשפטים דאז, מר יוסף (טומי) לפיד.
2. לפי כתב המינוי, תפקיד הועדה לבחון את האפשרות של חובת פניה לגישור בסכסוכים אזרחיים ודרכים נוספות להגברת השימוש בגישור בבתי המשפט, כל זאת בהתבסס על לימוד הנעשה בתחום זה בארץ ובמדינות אחרות, וכן על עמדתם של הגורמים המקצועיים הנוגעים בדבר.
3. הועדה החלה את עבודתה בחודש ספטמבר 2003 וקיימה ישיבות רבות. במסגרת דיוניה, שמעה הועדה עדויות מהגורמים המקצועיים במערכת בתי המשפט, וכן מנציגי לשכת עורכי הדין, מגשרים, עורכי דין, אנשי אקדמיה ואנשי מקצוע במשרד המשפטים.
4. הועדה סקרה את התפתחות הגישור בבתי המשפט בארץ, ואת הסיבות לאי התפתחותו המספקת של הגישור בשנים האחרונות, וכן בחנה מודלים של תוכניות גישור המתנהלות בעולם, מהם ביקשה ללמוד לצורך הפעלת תוכנית מתאימה בבתי המשפט בארץ.

ב. עיקרי ההמלצות

5. הועדה סבורה כי יש לפעול לקידום שילובו של הגישור בבתי המשפט. לגישור פוטנציאל להגביר את שביעות הרצון של בעלי הדין, הן מתהליך יישוב הסכסוך והן מן הפתרון המהותי של הסכסוך, ושילובו בבית המשפט עשוי לחזק את האמון הציבורי במערכת המשפט. הגברת השימוש בגישור עשויה לעודד ולקדם חברה סובלנית יותר, המכירה באפשרות ליישב את סכסוכיה מתוך הידברות והבנת צרכיו של הזולת.
6. מן העדויות שנשמעו בוועדה עלו שתי בעיות מרכזיות הקשורות להטמעת הגישור בבתי המשפט בארץ כמנגנון נפוץ ומקובל ליישוב סכסוכים לצד ההתדיינות המשפטית: האחת, היענות נמוכה של בעלי הדין לפנות לגישור; השנייה, אי שביעות רצון של בעלי הדין ועורכי הדין מרמתם המקצועית של המגשרים.

7. כדי להתמודד עם בעיות אלה, ולאחר בחינת המודלים השונים שהופעלו בעולם, החליטה הועדה להמליץ על תוכנית ניסיונית המחייבת התייצבותם של בעלי הדין בישיבת מידע, היכרות ותיאום (להלן - ישיבת מהו"ת). בישיבת המהו"ת יבחנו בעלי הדין, ביחד עם מגשר, את מידת התאמתו של הגישור ליישוב הסכסוך.

8. הועדה סבורה כי חיוב בעלי הדין להתייצב בישיבת המהו"ת עשוי להגדיל את שיעור הפניה לגישור. יש בה כדי לאפשר לבעלי הדין להבין ולהכיר את הליך הגישור ולבחון בצורה רצינית אם אכן יש בו כדי לתת מענה הולם לצרכיהם, כל זאת מבלי לעורר את החששות הכרוכים בהפניה שבחובה להליך הגישור עצמו. חובת התייצבות בישיבת המהו"ת גם טומנת בחובה מסר חברתי חשוב כלפי ציבור המתדיינים, לפיו במקרים רבים ניתן ורצוי להגיע ליישוב הסכסוך בתהליך של הידברות ובהסכמה, ללא צורך בהכרעה שיפוטית. מעורבותו הפעילה של בית המשפט, המפנה את בעלי הדין לישיבת מהו"ת כבר בתחילת ההליכים המשפטיים, פותחת בפניהם את הפתח לאפשרויות חדשות ליישוב הסכסוך.

ג. עיקרי התוכנית המוצעת

- (1) ישיבת המהו"ת תיערך סמוך לאחר הגשת כתבי הטענות בתובענה.
- (2) הישיבה תנוהל על ידי מגשר שייבחר מתוך מאגר המגשרים של התוכנית, בעל כישורים שיפורטו בהמשך, וללא תשלום.
- (3) בישיבת המהו"ת יסביר המגשר לצדדים את עקרונותיו של הליך הגישור ומטרתו. הצדדים יציגו בתמצית את מהות הסכסוך ויבחנו, ביחד עם המגשר, את התאמת הגישור לסכסוך ואת האופן בו יוכל לסייע ליישוב הסכסוך. בישיבת המהו"ת תהיה לצדדים הזדמנות להכיר את המגשר. התרשמות בלתי אמצעית מאישיותו של המגשר ומן האופן בו הוא מנהל את הישיבה עשויה להיות חשובה בכל הקשור להחלטת בעלי הדין לפנות לגישור.
- (4) תוכנה של ישיבת המהו"ת יישאר חסוי בפני בית המשפט.
- (5) בתום הישיבה יחליטו בעלי הדין אם ברצונם לפנות לגישור אם לאו. החליטו כי אינם רוצים להמשיך לגישור, יוחזר התיק לבית המשפט להמשך הדיון.
- (6) הסכימו בעלי הדין להעביר את הסכסוך ביניהם לגישור, יעמוד שכר טרחתו של המגשר על סך של 300 ש"ח לשעה מכל צד בתוספת מע"מ, ובלבד שהגישור נוהל על ידי מגשר מתוך מאגר המגשרים של התוכנית.
- (7) התוכנית תחול על תובענות אזרחיות שסכומן או שווי נושאן עולה על 50,000 ש"ח, למעט תובענות בסדר דין מקוצר שלא ניתנה בהן רשות להתגונן ותובענות שעילתן בחוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה - 1975.

ועדה לבחינת דרכים להגברת השימוש בגישור בבתי המשפט

מנהל בתי המשפט רשאי יהיה להורות על הגבלת מספר התביעות שיופנו, בשים לב, בין היתר, למספר המגשרים ולתחומי התמחותם, ובלבד שהתובענות שיופנו ייבחרו באופן מדגמי.

(8) התכנית תופעל בשלב הראשון בבית משפט השלום בתל-אביב, בבית משפט שלום במחוז המרכז (ראשון לציון) ובבית משפט השלום בירושלים. לאחר מכן תבחן האפשרות להפעיל את התוכנית גם בבית הדין לעבודה ובבית המשפט המחוזי.

(9) התוכנית תלווה בהערכה בכל שלביה.

(10) לצורך הפעלת התוכנית יפורסמו תקנות סדר הדין האזרחי (תיקון), התשס"ו-2006, שנוסח מוצע שלהן מובא בנספח ג' לדין וחשבון זה. כמו כן יפורסם מרכז לבחירת מאגר מגשרים שיפעלו במסגרת התוכנית.

מבוא

1. הועדה לבחינת דרכים להגברת השימוש בגישור בבתי המשפט, ובכללן "גישור חובה" (להלן: הועדה לבחינת הגישור במערכת בתי המשפט), מונתה לראשונה ביום 3.3.02 ע"י שר המשפטים דאז מר מאיר שטרית.
2. אחרי מספר חילופי אישים מונתה ביום 26.5.03 על ידי שר המשפטים דאז, מר יוסף (טומי) לפיד, ועדה בראשות כב' השופטת מיכל רובינשטיין מבית המשפט המחוזי בתל אביב.
3. לפי כתב המינוי, תפקיד הועדה הוא לבחון את האפשרות להנהגת "גישור חובה" כדי להגביר את השימוש בהליכי גישור בסכסוכים אזרחיים בבתי המשפט הרגילים, למעט בית המשפט לעניני משפחה. בחינת הגישור בבתי המשפט לעניני משפחה ובבתי הדין הדתיים הופקדה בידי צוות היגוי אחר, בראשותו של סגן הנשיא, כב' השופט יצחק שנהב.
4. הועדה החלה את עבודתה בחודש ספטמבר 2003 וקיימה ישיבות רבות. במסגרת דיוניה, שמעה הועדה עדויות וחוות דעת של גורמים שונים.
5. ואלו העדים אשר הופיעו בפני הועדה (לפי סדר א"ב):
 - עו"ד **טל אוסטפלד**, מנהלת המנ"ת, בית המשפט המחוזי, תל אביב
 - השופט **בעז אוקון**, נשיא בית משפט מחוזי, מנהל בתי המשפט
 - עו"ד **יורם אלרואי**, יו"ר (משותף) ועדת הגישור שליד הועד המרכזי, לשכת עורכי הדין
 - עו"ד **איריס ארבל**, מנהלת המנ"ת, בתי המשפט השלום, מחוז המרכז
 - עו"ד **נוי ארז**, מגשר
 - עו"ד **ירון בן דוד**, מגשר
 - השופטת **עדנה בקנשטיין**, נשיאת בתי המשפט השלום במחוז תל-אביב-יפו
 - השופטת **שרה גדות**, בית המשפט המחוזי, תל-אביב-יפו
 - עו"ד **אורה גולדנברג**, מגשרת
 - עו"ד **עפרה גיא**, מנהלת המנ"ת, בית המשפט השלום, קריית גת
 - עו"ד **מוריאל גילאי**, מנהלת המנ"ת, בית הדין האזורי לעבודה, תל-אביב-יפו
 - גב' **עמירה דותן**, מגשרת (כיום חברת כנסת)
 - גב' **נעמי דטנר**, מגשרת
 - עו"ד **סולי דרוויש**, בית הדין האזורי לעבודה, תל-אביב-יפו
 - עו"ד **אירית הרמל**, הלשכה המשפטית, הנהלת בתי המשפט
 - עו"ד **עמוס ון-אמדן**, הועד המרכזי, לשכת עורכי הדין

- השופטת **ורדה וירט-ליבנה**, שופטת ראשית, בית הדין לעבודה, תל-אביב-יפו (כיום שופטת בית הדין הארצי לעבודה)
- עו"ד **נילי זהר**, מגשרת
- ד"ר **סוזן זיידל**, פסיכולוגית קלינית, מגשרת
- ד"ר **אורנה כהן**, בית הספר לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת תל-אביב
- עו"ד **יעקב כהן**, פרקליט מחוז תל אביב (אזרחי)
- השופטת **רות לבהר-שרון**, בית המשפט המחוזי, תל-אביב-יפו
- השופטת **מרינה לוי**, בית המשפט לענייני משפחה, קריות
- ד"ר **אתי ליברמן**, ראש תחום הערכה, המרכז הארצי לגישור וליישוב סכסוכים, משרד המשפטים
- פרופסור **דוד מץ**, אוניברסיטת מסצ'וסטס, בוסטון
- ד"ר **פרץ סגל**, ראש תחום (ייעוץ), משרד המשפטים
- עו"ד **שי סגל**, יו"ר המוסד הארצי לגישור, לשכת עורכי הדין
- השופט **רון סוקול**, בית המשפט המחוזי, חיפה
- ד"ר **דוד סילוורה**, מגשר
- עו"ד **גלית סנה-לוריה**, מגשרת, יו"ר ועדת הגישור של לשכת עורכי הדין, מחוז חיפה
- גב' **פליסיטי עזיז**, שגרירות ארה"ב
- עו"ד **נעמי עיני**, לשכת עורכי הדין
- גב' **ענת ענבר**, הממונה הארצית על יחידות הסיוע, משרד העבודה והרווחה
- עו"ד **שי פורת**, יו"ר (משותף) ועדת הגישור שליד הועד המרכזי, לשכת עורכי הדין
- עו"ד **יעל פלד-פלפל**, ראש הלשכה לסיוע משפטי, מחוז חיפה
- עו"ד **אורן פרסקי**, הועד המרכזי, לשכת עורכי הדין
- מר **רון שוורץ**, רשם ארצי לענייני מנ"ת, הנהלת בתי המשפט
- מר **ירון שוקרון**, שגרירות ארה"ב
- גב' **רות שיו**, ממונה על תחום הגישור במשפחה, המרכז הארצי לגישור וליישוב סכסוכים, משרד המשפטים
- עו"ד **חגית שקד**, מנהלת המנ"ת, בית המשפט השלום, תל-אביב-יפו
- השופטת **מיכל שריר**, בית המשפט השלום, הרצליה
- עו"ד **יוסי תוסיה-כהן**, יו"ר הועד המחוזי של לשכת עורכי הדין, ירושלים

ועדה לבחינת דרכים להגברת השימוש בגישור בבתי המשפט

פרק ראשון

התפתחות הגישור בבתי המשפט בארץ

א. מבוא: הליך הגישור כחלופה להתדיינות המשפטית

1. בשלב הראשון לעבודתה, בחנה הועדה את יתרונותיו של הגישור כהליך חלופי או משלים להתדיינות המשפטית, הן מן ההיבט המהותי והן מן ההיבט המעשי.
2. גישור הוא תהליך של משא ומתן שנערך בסיועו של צד שלישי – מגשר, אשר נועד עם הצדדים כדי להביאם לידי הסכמה ליישוב הסכסוך¹. להבדיל משופט או מבורר, למגשר אין סמכות להכריע בסכסוך. זו נותרת בידי הצדדים עצמם. תוצאת הגישור מבוססת בדרך כלל על הצרכים והאינטרסים של הצדדים ולא דווקא על נורמות משפטיות. בהיבט המהותי, לגישור מאפיינים שעשויים לשרת אינטרסים פרטיים וציבוריים כאחד. ראשית, הצדדים משתתפים בהליך הגישור בעצמם והם שיוצרים את הפתרון שמתאים להם, בסיועו של המגשר. הוגים מתחום הגישור עמדו זה מכבר על כך, שפתרון המבוסס על הצרכים והאינטרסים הייחודיים של הצדדים, המביא בחשבון גם צרכים שאינם כספיים, כגון הצורך בכבוד, בהכרה וכיו"ב, עשוי להגדיל את האפשרויות העומדות בפני בעלי הדין ליישוב הסכסוך ולהיטיב עם שניהם כאחד².
- שנית, הניסיון מלמד שבדרך כלל הסכם המושג מתוך שיתוף פעולה אמיתי ובהסכמה מקובלת על הצדדים יותר מאשר פסק דין שניתן על ידי בית המשפט. בנוסף, הגישור, המבוסס על עקרון ההסכמה, מבטא השקפת עולם הדוגלת בהידברות ובסובלנות. על כן הגברת השימוש בגישור עשויה לעודד ולקדם – בטווח הארוך – חברה סובלנית יותר, המכירה באפשרות ליישב את סכסוכיה מתוך הידברות ומתוך הבנת צרכיו של הזולת. בהיבט המעשי, יישוב הסכסוך בגישור הוא לרוב מהיר יותר וזול יותר מאשר ההתדיינות המשפטית.
3. מאחר שהגישור עשוי להגביר את שביעות הרצון של בעלי הדין הן מתהליך יישוב הסכסוך והן מן הפתרון המהותי של הסכסוך, שילובו בבית המשפט עשוי לחזק את האמון הציבורי במערכת המשפט, בין במישרין ובין בעקיפין.

¹ תקנה 2 לתקנות בתי המשפט (גישור), התשנ"ג - 1993.

² ראו למשל:

Carrie Menkel-Meadow, "Toward Another View of Legal Negotiation: The Structure of Problem Solving" 31 UCLA Law Rev. (1984) 754.

ב. ההתפתחות המוסדית

1. בשנת 1992 קיבלה הכנסת את תיקון מס' 15 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד – 1984 (להלן - חוק בתי המשפט), בו עוגנו הפשרה השיפוטית, הבוררות והגישור (סעיפים 79א עד 79ג לחוק בתי המשפט). התפיסה העיונית שביסודו של תיקון זה היא, כי העומס הרובץ על בית המשפט, בשילוב עם חסרונותיו של ההליך האדוורסרי – הפוגע ביחסים בין בעלי הדין ומקצין את הסכסוך – גורמים לכך, כי לא ניתן עוד להסתפק בפונקציה המסורתית של בית המשפט: שמיעת הליך הוכחות אדוורסרי המסתיים בפסק דין, וכי יש לשלב במסגרת בית המשפט הליכים נוספים ליישוב סכסוכים (Alternative Dispute Resolution - ADR). המונח תורגם לעברית כמיס"ב - מנגנונים ליישוב סכסוכים בהסכמה).
הפרקטיקה של פשרה שיפוטית מופעלת על ידי בית המשפט זה שנים רבות, ובשנים האחרונות הולך וגובר השימוש בה. גם הבוררות היא הליך מוכר וידוע. החידוש המרכזי בתיקון האמור הוא הגישור: לראשונה עוגנה בחוק האפשרות, כי בית משפט הדין בעניין אזרחי יעבירו בהסכמת בעלי הדין לגישור (סעיף 79ג לחוק בתי המשפט).
התיקון בחוק הוליד מספר מהלכים מוסדיים נוספים, שיפורטו להלן.
2. בעקבות התיקון בחוק הותקנו תקנות בתי המשפט (גישור), התשנ"ג – 1993 (להלן - תקנות הגישור), המסדירות את הליך העברת תובענה לגישור ואת הכללים האתיים שיחולו על מגשר, ותקנות בתי המשפט (מינוי מגשר), התשנ"ו – 1996 (להלן - תקנות מינוי מגשר), המסדירות את הכישורים והניסיון של מגשרים שייכללו ברשימת המגשרים של בית המשפט.
3. מכוח תקנות מינוי מגשר מינה מנהל בתי המשפט ועדה מייעצת בעניין הגישור בבתי המשפט, בראשותה של שופטת בית המשפט המחוזי בתל אביב, שרה גדות. בחודש מאי 1998 פרסמה הועדה דין וחשבון בעניין הכישורים והניסיון הנדרשים ממגשר המבקש להכלל ברשימת המגשרים. המלצות הועדה עוגנו בתקנות מינוי מגשר, שלימים שונה שמן לתקנות בתי המשפט (רשימת מגשרים), התשנ"ו – 1996 (להלן - תקנות רשימת מגשרים).
4. בתחילת 1998 הוקם במשרד המשפטים המרכז ארצי לגישור וליישוב סכסוכים, בראשותו של דר' פרץ סגל. המרכז פועל, בין היתר, לקידום השימוש בגישור ובהליכים נוספים ליישוב סכסוכים בהסכמה כחלופה להתדיינות בבית המשפט. לשם כך פועל המרכז לפיתוח תכניות גישור בבתי המשפט ובמוסדות המדינה.

5. בדין וחשבון שפורסם בשנת 1999, עמדה הועדה לבחינת מבנה מחלקת ניהול שיפוט בראשות מנהל בתי המשפט לשעבר, השופט יצחק רביבי (להלן - ועדת רביבי), על החשיבות של שילוב הגישור ושיטות נוספות ליישוב סכסוכים בהסכמה במסגרת בית המשפט.³

בעקבות המלצות ועדת רביבי הוקמו החל משנת 1999 מחלקות לניתוב תיקים (מנ"ת) בבתי משפט שונים בארץ, אשר הופקדו על ייעול עבודת בית המשפט על ידי טיפול מוקדם בתיקים עוד לפני הגעתם לבירור באולם בית המשפט. מהלך זה עוגן גם בחקיקה.⁴ המחלקות לניתוב תיקים עוסקות, בין היתר, בהפניית תיקים לגישור מחוץ לכתלי בית המשפט. כן עוסקים המזכירים המשפטיים במנ"ת (כיום עוזרים משפטיים) בגישור בחלק מהתיקים, כאחד האמצעים לטיפול יעיל ומהיר בתיקים המגיעים לטיפולם.

6. באוגוסט 1999 פורסמה הנחיית היועץ המשפטי לממשלה מס' 60.125 בענין יישוב סכסוכים שהמדינה צד להם בדרך של גישור. צוין בה כי הגישור הוא הליך שראוי כי המדינה תעשה בו שימוש במקרים המתאימים, וזאת משיקולים של מדיניות ציבורית וחברתית, משיקולי תקציב ומתוך תקווה להגביר את האמון במוסדות המשפט ובפרקליטות.

7. החל משנת 1999 מופעלת בבתי המשפט לתביעות קטנות, ביוזמתו ובניהולו של המרכז הארצי לגישור וליישוב סכסוכים, תכנית להתנסות מודרכת בגישור (פרקטיקום), שמטרתה לשפר את רמתם המקצועית של המגשרים. המדובר בתכנית מעשית למגשרים שהשלימו את קורס הגישור הבסיסי ומבקשים להעמיק את הניסיון המקצועי המעשי שלהם במסגרת מודרכת. התוכנית הופעלה גם בבתי הדין האזוריים לעבודה. עד היום הוכשרו במסגרת התכנית למעלה מ-1,000 מגשרים.

8. בשנת 2001 יזם המרכז הארצי לגישור הקמתה של ועדת היגוי לעניין הגישור במערכת בתי הדין לעבודה, בראשות השופטת ורדה וירט-ליבנה, כיום שופטת בית הדין הארצי לעבודה. הועדה בחנה, במשך כחצי שנה, בסיוע מומחים וסקירות של ספרות מקצועית מחו"ל, את מגוון הדרכים להטמעת הליך הגישור באופן ההולם ביותר את מערכת בתי הדין לעבודה בארץ.

בספטמבר 2001 פורסם דו"ח הועדה המציע המלצות שונות לשיפור איכות הליכי הגישור במערכת בתי הדין לעבודה.

³ דו"ח הועדה לבחינת מבנה מחלקת ניהול שיפוט (1999), עמ' 18 ואילך.

⁴ חוק בתי המשפט [נוסח משולב, התשמ"ד - 1984, סעיף 82א; תקנות בתי המשפט (מחלקה לניתוב תיקים בבתי המשפט ובבתי הדין לעבודה), התשס"ב-2002.

9. בחודש פברואר 2003 הוגש דין וחשבון של ועדת ההיגוי לעניין גישור בסכסוכים שהמדינה צד להם, שמונתה על ידי היועץ המשפטי לממשלה דאז, אליקים רובינשטיין. הועדה, שבראשה עמד ד"ר פרץ סגל משרד המשפטים, המליצה על גיבוש תכנית ניסיונית לבחינת שילוב הליכי הגישור במשרדי הממשלה. בדין וחשבון המליצה הועדה על קביעת "מדיניות ברורה התומכת בשילובו של הגישור ומנגנונים נוספים ליישוב סכסוכים בהסכמה (מיס"ב) במוסדות המדינה". הועדה המליצה כי מדיניות זו תתקבל הן בהנחיות היועץ המשפטי לממשלה והן בדרג הממשלתי ותהיה מעוגנת בהחלטת ממשלה, וכי יוקצו המשאבים הדרושים למימושה⁵.

10. בעקבות עבודתו של צוות ההיגוי בעניין הגישור בבתי המשפט לענייני משפחה ובבתי הדין הדתיים, הופץ בחודש יוני 2006 תזכיר חוק להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה (יישוב מוקדם של הסכסוך), התשס"ו - 2006. מטרת החוק המוצע היא לסייע לבני זוג הנמצאים בסכסוך משפחתי ליישב את הסכסוך שביניהם בהסכמה ובדרכי שלום, תוך צמצום הצורך בקיום התדיינות משפטית ותוך התחשבות במכלול ההיבטים הנוגעים לצדדים, לסכסוך ולילדיהם. על פי החוק המוצע, תהיה חובה על הצדדים לפתוח תובענה בסכסוך משפחתי בדרך של בקשה ליישוב הסכסוך, שבעקבותיה יוזמנו הצדדים לישיבת מידע היכרות ותיאום ביחידת הסיוע או ביחידה ליישוב סכסוכים משפחתיים. במסגרת הישיבה יערך אבחון של הסכסוך וינתן לצדדים מידע והכוונה על הדרכים האפשריות העשויות לסייע להם ליישב את הסכסוך ביניהם בהסכמה.

ג. שילוב הגישור בבתי המשפט-עקרונות

1. סוגית הכללתו של הליך הגישור בפעולתו של בית המשפט איננה נקיה ממחלוקות.

אחד הנימוקים נגד הכללת הליך הגישור בפעולת בתי המשפט נובע מן השוני הבסיסי בין עקרונות הגישור לבין העקרונות המנחים את עבודתם של המוסדות השיפוטיים: בית המשפט משתית את פעולתו על הכרעה במחלוקת אדוורסרית השואבת הנמקותיה הענייניות מן הדין ומן הפסיקה. ההליך בבית המשפט מנוהל באמצעות עורכי הדין, במטרה להביא להכרעה לטובתו של אחד הצדדים בדרך של מתן פסק דין. הגישור, לעומת זאת, מושתת על התפיסה שלבעלי הדין עצמם היכולת ליישב את הסכסוך שביניהם, בסיועו של מגשר, שאין לו סמכות הכרעה. ההליך מסתיים בהסכם. לכאורה לפנינו, אפוא, שתי שיטות שתכליתן ויעדיהן שונים אלה מאלה.

⁵ ועדת ההיגוי לעניין יישוב סכסוכים שהמדינה צד להם בדרך של גישור, דיו וחשבון שלב א', המרכז הארצי לגישור וליישוב סכסוכים, משרד המשפטים, (2003), עמ' 42.

2. השאלה היא, אם הבדלים אלה אינם שוללים את עצם האפשרות לשלב את הליך הגישור במסגרת ההליכים המשפטיים.

מסקנת הועדה היא כי הסתירה המתוארת לעיל היא רק לכאורית. הייעוד החברתי של בית המשפט הוא יישוב סכסוכים. כפי שצוין קודם לכן, בשנים האחרונות מתחזקת ההשקפה כי על בית המשפט למלא ייעוד זה לא רק באמצעות ניהול הליך הוכחות אדוורסרי הכרוך בהכרעה לטובת צד אחד בפסק דין חלוט, אלא גם באמצעות הליכים ליישוב סכסוכים בהסכמה, ובהם הגישור והפשרה.⁶

3. הזכרה בפני הועדה המטרה של פיתוח המשפט, היינו הצורך בפסיקה מנומקת היוצרת הלכות משפטיות. נימוק זה לפסילת הכללתו של הגישור בעבודת מערכת המשפט ידוע ומוכר זה מכבר,⁷ אולם לדעת הועדה אין בו כדי לשלול שילובם של הליכים מוסכמים ליישוב סכסוכים במסגרת בית המשפט. ראשית, וללא כל קשר לגישור, חלק הארי של הסכסוכים המגיעים לפתחו של בית המשפט ממילא מיושב בהסכמה - בין באמצעות משא ומתן ישיר בין עורכי הדין של הצדדים ובין בדרך הפשרה השיפוטית. רק מיעוט התיקים מסתיים בהכרעה שיפוטית. שנית, מספר הסכסוכים בין המדינה לפרט ובין פרט למשנהו במדינה דמוקרטית הוא כה רב, עד כי סביר להניח כי לבתי המשפט יותרו די והותר סכסוכים לטפל בהם, גם לאחר שילובם של הגישור ושל דרכים מוסכמות אחרות במסגרת ההליכים המשפטיים.

4. טיעון נוסף נגד שילוב הגישור במסגרת בית המשפט הוא, כי ההפניה לגישור בראשית ההליכים המשפטיים פוגעת בזכות הגישה לבית המשפט, מאחר שחלק מהתובעים או הנתבעים בבית המשפט אינם מעוניינים בגישור אלא בהכרעה שיפוטית דווקא. האמור לעיל גם נכרך בטענה נוספת הנוגעת להוצאה הכספית: לטענת המתנגדים, פניה לגישור שבסיומו לא יושב הסכסוך תביא להגדלת העלויות הכספיות הכרוכות ביישוב הסכסוך, שהרי הצדדים יאלצו לממן הן את ההוצאות הכרוכות בגישור והן את ההוצאות הכרוכות בהתדיינות.

אשר לזכות הגישה לבית המשפט, השאלה אם נפגעה זכות הגישה תלויה במהות ההפניה ובהיקפה. ככל שההפניה תלויה בהסכמת הצדדים, כך אין בה משום פגיעה בזכות הגישה. ככל שהפניה מחייבת את הצדדים לפנות להליך מחייב, כגון בוררות, עלולה היא לפגוע בזכות הגישה, הואיל ושיקול דעתו של הבורר ממיר את שיקול הדעת השיפוטי. לעומת זאת, הפניה להליכים המסתיימים בהסכם - כגון גישור - כרוכה בה סכנה פחותה לפגיעה בזכות הגישה, הואיל ועל הצדדים לא מוטלת חובה להגיע להסכם. יתירה מכך, לפי החוק, בעלי הדין רשאים להפסיק את הגישור בכל עת ולבקש חידוש ההליכים בבית המשפט.

⁶ ראו למשל, Commission of the European Communities, Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council, on Certain Aspects of Mediation in Civil and Commercial Matters (2004).
⁷ לענין זה ר' גם: Owen M. Fiss, "Against Settlement", 93 *Yale L. J.* (1984) 1073.

כך, בתי המשפט בארצות הברית פסקו זה מכבר, כי חיוב בעלי הדין לפנות להליכים ליישוב סכסוכים בהסכמה בטרם ההתדיינות המשפטית אינו פוגע בזכות הגישה לבית המשפט, הואיל וזכות זו, כמו גם הזכות להליך הוגן (due process), איננה כוללת בחובה את הזכות לגישה מיידית, 'אוטומטית', לניהול הסכסוך בדרך של התדיינות משפטית דווקא. יחד עם זאת נקבע, כי המדינה אינה רשאית להציב בדרכו של בעל דין מכשולים בלתי רציונליים או בלתי סבירים להתדיינות.⁸

בסדרי הדין החדשים באנגליה נקבע, במסגרת תקנות ה-pre-action protocol, כי בית המשפט רשאי להטיל הוצאות על בעל דין שסירב לפנות להליכי גישור. ביסוד התקנות החדשות עומדת התפיסה, כי בית המשפט צריך להגן על בעל דין שנגרר להתדיינות משפטית רק משום שבעל הדין שכנגד אינו מוכן לנסות ולבחון את האפשרות ליישב את הסכסוך באמצעות הליכי גישור. הלכה דומה נקבעה לאחרונה במסגרת הפסיקה בעניין הפניית תיקים להליכי ADR בכלל.⁹

נראה אפוא, כי חיוב בעלי הדין בפניה לגישור, אין בו, כשלעצמו, משום הפרת הזכויות האמורות, וכי הסכנה לפגיעה בזכות הגישה לערכאות ובזכות להליך הוגן נשקפת רק כאשר אופן הפעלת החובה לפנות למנגנון ליישוב סכסוכים הוא בלתי ראוי, ועשוי להטיל על בעלי הדין נטל משמעותי כגון עיכוב ניכר בהשגת פתרון, הוצאה כלכלית גבוהה או לחץ בלתי סביר.

5. טיעון נוסף נגד שילובו של הגישור במסגרת ההליכים המשפטיים עניינו הפגיעה בפומביות הדין. הגישור מתנהל הרחק מעין הציבור, ולהסכם המושג במסגרתו לא ניתן פומבי. לפי טענה זו, בכך יש כדי לפגוע בביקורת השיפוטית והציבורית וביכולת לחולל שינויים מערכתיים.

הליכי הגישור אכן מתנהלים שלא לעיני הציבור, אך לעיתים עצם הנכונות של הצדדים להשתתף בגישור היא דווקא תולדה של פרקטיקה זו. יתר על כן: האפשרות המעוגנת בחוק להביא הסדר גישור לאישורו של בית המשפט (סעיף 79 דג (ז) ו-ח) לחוק בתי המשפט) יש בה במידה רבה כדי להתגבר על הקושי האמור, הואיל והיא מעמידה את הסדר הגישור לביקורת שיפוטית, לרבות בחינת הגינותו של ההסדר.

6. נימוק נוסף שהועלה נגד שילוב הגישור בבית המשפט הוא כי בתי המשפט מתייחסים אל הגישור כאל ברירת מחדל וככלי לטיפול במשבר אליו נקלעה מערכת המשפט, ורואים בגישור מכשיר להפחתת העומס. עמדה זו עלולה לפגוע בהליך הגישור עצמו, הואיל והציפיה של בתי המשפט ל"סילוק" הסכסוך תפגע באופיו הייחודי של הגישור.

⁸ Logan v. Zimmerman Brush Co., 455 U.S. 422 (1988) at 428-430, 433
⁹ Halsey v. Milton Keynes NHS Trust (2004), EWCA Civ. 576

טיעון זה שכיח במיוחד, הן בארץ והן בעולם. הניסיון בעולם מראה, כי הציפיה כי הגישור כשלעצמו ישמש כלי להפחתת עומס התיקים אכן עלולה לפגוע באופיו ולגרום למגשר, אפילו באופן בלתי מודע, להפעיל על הצדדים לחץ להגיע להסדר, תופעה שאינה רצויה. על חשש זה ניתן להתגבר בשתי דרכים: ראשית, באמצעות הגדרת מטרות התכנית לשילובו של הגישור בבית המשפט, כתכנית שמטרתה הראשונית אינה הפחתת העומס אלא העמדת כלי נוסף ליישוב סכסוכים לרשות הציבור, לצד ההתדיינות המשפטית. שנית, באמצעות קביעת אמות מידה גבוהות למגשרים שישתתפו בתכנית: ככל שהמגשר מקצועי ומנוסה יותר, כן הסיכוי כי יעשה שימוש בפרקטיקות בלתי אתיות, ובהן הפעלת לחץ גלוי להגיע לפשרה, נמוך יותר.

7. סיכומו של דבר: תכנון מדוקדק של תכנית הגישור, כך שתכלול מאגר מגשרים בעלי כישורים ומיומנות גבוהים ותלווה בהערכה ובפיקוח מתאימים, יש בה כדי לתת מענה הולם לטיעונים שנמנו לעיל ולהביא לשילוב ראוי של הגישור במערכת המשפט.

ד. שילוב הגישור בבתי המשפט בארץ הלכה למעשה

1. הועדה שמעה עדויות בנוגע להליכי הגישור אליהם מופנים בעלי הדין במספר בתי משפט בארץ.

להלן מספר דוגמאות מתוך עדויות אלה:

א. בבית המשפט המחוזי בתל אביב נערכת ההפניה לגישור בשתי דרכים: ראשית, באמצעות המנ"ת; שנית, בדיון מקדמי בפני רשם שמטרתו לבחון את האפשרות להפנות תיק פלוני לגישור. בפועל, רוב ההפניות לגישור מתבצעות בדרך האחרונה, שבה שיעור ההסכמה לפנות לגישור עומד על 80%-90%. מן העדויות שנשמעו בועדה עולה, כי ניתן לזקוף את שיעור ההסכמה הגבוה לדיון המקדמי ולעובדה שמדובר במספר קטן יחסית של תיקים גדולים שבהם משולמת אגרה גבוהה, ולכן בעלי הדין אינם נרתעים מפני תשלום שכר טרחת המגשר (עדויות של השופטת רות לבהר-שרון, סיכום דיון מיום 9.6.04).

ב. בבית משפט השלום בתל אביב מועברים תיקים הן לגישור "פנימי", המנוהל על ידי עורכי הדין של המנ"ת, והן לגישור "חיצוני", המנוהל על ידי מגשרים מקצועיים מחוץ לכתלי בית המשפט. תיקים בהם סכום התביעה גבוה מועברים לגישור חיצוני על פי פרמטרים של מומחיות המגשר בתחום הסכסוך (עדויות של הנשיאה עדנה בקנשטיין, סיכום דיון מיום 20.12.04).

אשר לגישור הפנימי, מן הנתונים שהועברו לועדה עולה שיעור גבוה מאד של הסכמה לפנות לגישור ושל הסדרי גישור: בשנת 2004, מתוך 2,719 תיקים שהועברו לגישור פנימי, התקיים גישור בכ-85% מהתיקים, כשלמעלה מ-90% מהם הסתיימו בהסכם. בשנת 2005 הועברו לגישור פנימי 3,234 תיקים, התקיים גישור בלמעלה מ-95% מהתיקים, מהם קרוב ל-95% הסתיימו בהסכם. ניתן להסביר ממצאים אלה, בין השאר, בעובדה שהגישור הפנימי מנוהל ללא תשלום ובין כתלי בית המשפט.

אשר לגישור החיצוני, לפי הנתונים שהועברו לוועדה, בשנת 2004 הופנו לגישור כ-1,012 תיקים, הן למגשרים פרטיים והן למרכזי גישור. בכ-45% מן התיקים התקיימו הליכי גישור. שיעור ההסכמים עמד על כ-50%. בשנת 2005 הועברו לגישור 1,268 תיקים, בכ-50% הם התקיימו הליכי גישור, מתוכם הסתיימו בהסכם מעל 50%. יצוין, כי שיעור התיקים בהם הסכימו בעלי הדין לנהל הליך גישור היה גבוה יותר כאשר התיק הועבר למגשר פרטי מאשר למרכז גישור.

ג. בבתי משפט השלום במחוז המרכז מופנים תיקים לגישור פנימי ולגישור חיצוני. הגישור הפנימי אינו כרוך בתשלום ומנוהל על ידי עורכי הדין של המנ"ת. חלק מן התיקים מופנים לגישור פנימי "אד-הוק" מאולם הדיונים, והגישור בהם מתקיים ביום בו הופיעו בעלי הדין בבית המשפט. התיקים המופנים לגישור הפנימי הם לרוב תיקים בהם סכום התביעה נמוך, אך לעיתים, כאשר בעלי הדין אינם מסכימים לפנות לגישור חיצוני, מופנים גם תיקים בהם סכום התביעה גבוה (ראו עדותם של עו"ד רונן שוורץ ועו"ד איריס ארבל, סיכום דיון מיום 9.2.04).

ד. בבית הדין האזורי לעבודה בתל אביב מופעלים מספר הליכים: "פישור", גישור פנימי וגישור חיצוני. הליכי ה"פישור" מתנהלים בתיקי דיון מהיר באמצעות נציגי ציבור, וההשתתפות בהם היא חובה. תיקי עבודה (ע"ב) מועברים לגישור פנימי או לגישור חיצוני. ההשתתפות בהליכי הגישור בתיקים אלה היא וולונטרית. ההפניה לגישור הפנימי נעשית על פי קריטריונים מוגדרים, ובהם סכום התביעה (נמוך מ-50,000 ש"ח), היות הצדדים מיוצגים ומורכבות התיק. הגישור הפנימי מנוהל על ידי נציגי ציבור ואינו כרוך בתשלום. בתיקים אלה, עורכות הדין של המנ"ת מנהלות שיחה טלפונית מקדמית עם בעלי הדין כדי להגביר את שיעור ההיענות לגישור. לגישור החיצוני מופנות תובענות שסכומן עולה על 50,000 ש"ח, מתוך הנחה, כי סכסוכים בסכומים אלה אינם צריכים להיות מסובסדים על-ידי המדינה⁹⁹. לבית הדין רשימה של מגשרים חיצוניים, המתעדכנת מדי זמן בהתאם לפניות של מגשרים חדשים, בחינת מידת הצלחתם של המגשרים הקיימים וכן בחינת מידת שיתוף הפעולה שלהם עם בית הדין. (ראו עדותה של השופטת ורדה וירט-לבנה, סיכום דיון מיום 31.12.03).

על פי הנתונים שהועברו לוועדה, בשנים 2003 ו-2004 הופנו מעל 4,000 תיקים בשנה לגישור פנימי. מתוך תיקים אלה, התנהל הליך גישור בכ-80%, שמתוכם הסתיימו בהסכם כ-78%. משנת 2005, עם הפסקת תקצובו של הגישור הפנימי, פחת מספר התיקים שהופנו לגישור פנימי (בשנת 2005 הופנו לגישור פנימי כ-1000 תיקים בלבד, בהם פעלו המגשרים בהתנדבות).

⁹⁹ דו"ח ועדת ההיגוי לענין הגישור במערכת בתי הדין לעבודה (2001), עמ' 14-15.

לגישור חיצוני הופנו בשנים 2003 ו-2004 כ-600 תיקים בשנה. התנהל הליך גישור בכ-50% מהתיקים, ושיעור ההסכמים בתיקים אלה עמד על כ-50%. בשנת 2005, הופנו לגישור חיצוני 950 תיקים, בכשליש מהם התקיים הליך גישור, ומתוכם - מחציתם הסתיימו בהסכם. בשנה זו הפנה בית הדין מספר גדול יותר של תיקים לגישור החיצוני, כנראה בשל הירידה במספר התיקים שהופנו לגישור הפנימי. על אף שבית הדין פועל להגביר את מודעותם של מתדיינים להליך הגישור, שיעור הסירוב לפנות לגישור החיצוני עולה לאין שיעור על שיעור הסירוב לפנות לגישור הפנימי.

העדויות שהובאו בפני הועדה מעלות מספר סיבות לכך: הליך הגישור הפנימי אינו כרוך בתשלום, ההליך מתנהל במקום מוכר - בתוך בית המשפט, ומתקיים תהליך יעיל ומוצלח של קבלת תיקים (intake). (עדותה של השופטת ורדה וירט-לבנה, סיכום דיון מיום 31.12.03).

לסיכום, בבתי משפט שונים מועברים תיקים הן לגישור פנימי, המתנהל על ידי אנשי סגל בית המשפט ללא תשלום, והן לגישור "חיצוני" המנוהל על ידי מגשרים פרטיים. בהתחשב במספר התיקים הנפתחים בבתי המשפט, שיעור התיקים המועברים לגישור אינו גבוה. הסיבה העיקרית לכך היא סירובם של בעלי דין לפנות לגישור בעיקר לגישור חיצוני, הכרוך בתשלום שכר טרחת המגשר. תופעה זו הביאה לכך, שבשנים האחרונות, בחלק מבתי המשפט - ובמיוחד בתי משפט שלום - חלה התפתחות מרשימה בתחום הגישור הפנימי, ובמקביל לה התרחשה נסיגה בשיעור ההפניות לגישור חיצוני. בהקשר זה העירה ועדת ההיגוי לעניין הגישור במערכת בתי הדין לעבודה את הדברים הבאים:

"הקושי שנוצר הוא, שהגישור הפנימי היה לשירות שבתי הדין מציעים בלא תשלום, והוא פועל באופן יעיל ומוצלח ובכך נוצרת "תחרות" קשה בינו לבין הגישור החיצוני."
ובהמשך:

"בכל בתי הדין אנו עדים לכך שבעלי הדין מבקשים לעבור מגישור חיצוני לפנימי, אשר ניתן ללא תשלום אך ממומן על ידי כספי ציבור. עורכי דין המופיעים בבתי הדין והזדמנו פעם או יותר לגישור הפנימי, אינם ששים לפנות אל הגישור החיצוני, הכרוך בתשלום מבחינת בעלי הדין."

הועדה התרשמה, כי תופעה זו היא אחת הסיבות לאי התפתחותו המספקת של הגישור בישראל. להלן מספר סיבות נוספות.

¹⁰ שם, עמ' 13, 14.

ה. סיבות לאי התפתחותו המספקת של הגישור בבתי המשפט בישראל

למרות שתנופת הגישור בבתי המשפט בארץ החלה לפני כשמונה שנים, והגישור היום אינו עוד בגדר הליך בלתי מוכר, מספר הפונים לגישור מרצונם ומיוזמתם הוא קטן יחסית. מבין הטעמים לשיעור הנמוך של פניה הוולונטרית לגישור ניתן למנות:

- (1) חלק מן המתדיינים חשים כי בבית המשפט ימצא הד רב יותר לעמדתם, בשל ניהול ההליך המשפטי הרגיל בפומבי ולאור האפשרות שיקבע תקדים משפטי על יסוד הסכסוך הקונקרטי.
- (2) האמון הציבורי בבית המשפט גבוה יותר מאשר במוסד הגישור.
- (3) חלק מבעלי הדין נרתעים מהליך שמחייב אותם להשתתף בו באופן פעיל ומעדיפים שעורכי הדין יפעלו בשמם.
- (4) בעלי דין נוטים לחשוב כי בבירור משפטי מלא ישיגו צדק, דבר אותו לדעתם לא ישיגו בגישור. במילים אחרות, פעמים רבות, בעלי דין אינם מעוניינים בבחינת הצדק היחסי אלא שואפים לקבל אישור לתפיסתם בדבר זהות הצד הצודק.
- (5) לעיתים בעלי הדין אינם מעוניינים ביישוב הסכסוך אלא דווקא בהחרפתו.

ו. עמדתם של עורכי הדין ביחס לגישור: סיבות נפוצות להתנגדות לפנייה לגישור

1. לעורכי הדין יש בדרך כלל העדפה להתדיינות בבית המשפט – לרבות פשרה המוצעת על ידי שופט – זירה אשר בה בא לידי ביטוי עיקר ניסיונם. על כן, אין הם נוטים לבחור באחת החלופות להתדיינות. מסיבה זו אף מעדיפים חלק מעורכי הדין מגשר שהוא עורך דין או שופט בדימוס שינקוט לשון או סגנון המוכרים להם. אי הכרת הליך הגישור והעדר מודעות לפוטנציאל הטמון בו, גם הם בין הגורמים להימנעות מפניה לגישור. ממילא בא הדבר גם לידי ביטוי בהמלצותיו של עורך הדין ללקוח. הכרת הגישור ותכונותיו נרכשת בעיקר על ידי התנסות והיחשפות להליך.
2. בהקשר זה העירה וועדת ההיגוי ליישוב סכסוכים שהמדינה צד להם את הדברים הבאים:
"אחת הטענות השכיחות בקרב פרקליטים ועורכי דין שטרם צברו ניסיון בגישור הוא שאמנם הגישור הוא הליך רצוי אך אין הוא מתאים למקרה המסוים שלפניהם מכיוון ש"גישור מתאים רק לתביעות כספיות" או שהוא דווקא מתאים "רק לתביעות שאינן כספיות", שהוא יכול לסייע "רק בתביעות קטנות" או דווקא "רק לתביעות מורכבות" או לתביעות שענינן מעמד אישי וכיו"ב"¹¹.

נראה כי העדר ידע על מהותו של הליך הגישור ביחד עם מנטליות של התדיינות מסורתית יוצרים בסיס להגדרת קטגוריות שלמות של "מקרים לא מתאימים".

¹¹ ועדת ההיגוי לעניין יישוב סכסוכים שהמדינה צד להם בדרך של גישור, לעיל, הערה 5, עמ' 25.

3. יש עורכי דין הסבורים כי הגישור הוא בגדר פשרה. אחרים העירו שלא כדאי לפנות לגישור מאחר שלמגשר אין סמכות הכרעה. עוד הושמעה הדעה כי אם המשא ומתן בין עורכי הדין לא צלח, כי אז גם משא ומתן בסיועו של מגשר הוא חסר סיכוי. טענות אלה מבטאות חוסר מודעות לפוטנציאל של הגישור לסייע ביישוב הסכסוך. כך, למשל, באמצעות ניהול ישיבות נפרדות ומשותפות ובניית יחסי אמון, עשוי מגשר מנסה לסייע בהבנת האינטרסים השונים של הצדדים, ביצירת אופציות ליישוב הסכסוך ובהפחתת השפעתם השלילית של יחסים בעייתיים בין הצדדים עקב אישיותו של צד או פרקליטו.
4. חשש נוסף מפני השתתפות בגישור בא לידי ביטוי במקרים בהם צד לסכסוך חושש מכך שהבעת נכונות לפנות לגישור תתפרש כחולשה מצדו. הניסיון מלמד כי חשש זה דומיננטי יותר אצל עורכי דין שאינם מכירים את הגישור מקרוב, וכי בקרב עורכי דין אלה, הסיכוי כי יעלו בפני לקוחותיהם את האפשרות לפנות לגישור הוא נמוך.
5. סיבה נפוצה נוספת להתנגדות לפנות לגישור היא התנסות שלילית בגישור. רמה מקצועית נמוכה של מגשרים והפעלת לחץ גלוי להתפשר הם גורם מרכזי לפגיעה בדימויו החיובי של הגישור בעיני צבור המתדיינים. ועדת ההיגוי בנושא יישוב סכסוכים שהמדינה צד להם בדרך של גישור ציינה בדיון וחשבון שלה כי התנסות שלילית בגישור באה לידי ביטוי, בין היתר, בהפעלת לחץ להתפשר; אי קיום הליך גישור אמיתי היינו, הבעת דעה על ערכו של התיק או הצעות פשרה מצד המגשר כבר בפתח ההליך; אי מתן תשומת לב לאינטרסים של הצדדים; העדר הכנה מספקת; קביעת שכר טרחה מופרז; העדר מומחיות בנושא הסכסוך ואישיות לא מתאימה עקב העדר ניסיון חיים¹².
6. נציגי לשכת עורכי הדין הופיעו בפני הועדה והביעו את עמדתם בעניין התוכנית המוצעת (ראו להלן בפרק השלישי). דעותיהם היו חלוקות. נציגי הועד המרכזי, עו"ד עמוס ון אמדן ועו"ד אורן פרסקי, הציגו בפני הועדה את עמדת הועד המרכזי, שהחליט ברוב דעות להתנגד לתוכנית. הטעם להתנגדות הוא, לדעתם, כי ראוי שהפניה לגישור תהיה תמיד וולונטרית, הואיל וחייב בעלי הדין להתייצב בישיבת המהו"ת המוצעת (ראו להלן בפרק הבא) עלול לדעתם לפגוע בזכות הציבור להיזקק לבית המשפט. ציינו, כי עורך הדין הוא המכיר את פרטי התיק בצורה הטובה ביותר, וכי על כן יש להותיר בידו את שיקול הדעת המקצועי אם להמליץ ללקוחו לפנות לגישור אם לאו.
- מנגד, הציג עו"ד יורם אלרואי, יו"ר (משותף) של ועדת הגישור של לשכת עורכי הדין, את עמדת הועדה, המצדדת בקיום ישיבה מקדמית, ללא תשלום, בה יבחנו בעלי הדין את האפשרות לפנות לגישור כדרך ליישוב חילוקי הדעות ביניהם.

¹² שם, עמ' 29.

עו"ד שי סגל ועו"ד שי פורת, בהופעתם בפני הועדה, הביעו אף הם עמדה התומכת בתוכנית המוצעת (סיכום דיון מיום 12.9.04 ומיום 9.6.04). עו"ד סגל הציע שגורם בר-סמכא ינהל את הישיבה, והסתייג מחיובם של עורכי הדין להשתתף בה. עו"ד יוסי תוסיה-כהן, יו"ר ועד מחוז ירושלים בלשכת עורכי הדין, הציע ששופט יפנה את בעלי דין לישיבה לאחר שהכיר את התיק ונפגש עם הצדדים. לדעתו, יש לקיים את הישיבה בין כתלי בית המשפט, וראוי כי בישיבה זו ייתן המגשר הסבר קצר על הגישור (סיכום דיון מיום 20.12.04).

7. עמדתה של המדינה. בפני הועדה הופיע עו"ד יעקב כהן, פרקליט מחוז תל אביב (אזרחי). עו"ד כהן הביע את תמיכתו בתוכנית המוצעת ובהתייצבות חובה בישיבת מיון, היכרות ותיאום, ובלבד שעלותה תעמוד בתעריף המרבי שקבעה המדינה, ושהחובה תוגבל למפגש ראשוני ולא תחול על הליך הגישור עצמו. לדבריו, המדינה בדרך כלל אינה יוזמת פניה לגישור, אך כאשר שופט מציע לצדדים לפנות לגישור, ברוב המקרים המדינה מסכימה, ובלבד שהמגשר ושכר הטרחה מקובלים עליה. עו"ד כהן הוסיף, כי אם חובת הפניה לגישור תעוגן בחקיקה, יהיה זה תמריץ למשרדי הממשלה לפנות לגישור, בדומה להפניית שופט. עוד הדגיש עו"ד כהן את חשיבותה של הרמה המקצועית של המגשרים (סיכום דיון מיום 17.11.04).

פרק שני

“גישור חובה”: מהותו והיקפו

א. מבוא: “גישור חובה”

1. חוק בתי המשפט (נוסח משולב), התשמ"ד - 1984, קובע בסעיף 79 כי הפניה לגישור טעונה הסכמת בעלי הדין. החוק אינו מאפשר כיום לבית המשפט לחייב את בעלי הדין להשתתף בגישור. בארצות הברית, לעומת זאת, קיימת חקיקה פדרלית המסמיכה במפורש את בתי המשפט לחייב את בעלי הדין להשתתף בגישור או בהליכים אחרים ליישוב סכסוכים. בשנת 1998 התקבל ה-Alternative Dispute Resolution Act. חוק זה מטיל על כל ה-District Courts לאמץ כללים (Local Rules) לפיתוח ולהפעלה של תכניות ADR, היינו, תכניות ליישוב סכסוכים בדרכים חלופיות (Alternative Dispute Resolution) וכן כללים לפיהם יחויבו בעלי הדין בכל סוגי התביעות האזרחיות לבחון את השימוש ב-ADR בשלב מתאים של ההתדיינות המשפטית. לפי החוק, בתי המשפט צריכים להעמיד לרשות בעלי הדין, בכל התובענות האזרחיות, הליך אחד לפחות ליישוב סכסוכים בהסכמה, לרבות גישור, הערכה מקדמית (Early Neutral Evaluation) ובוררות לא-כובלת¹³. מכוח חוק זה, הנהיגו בתי המשפט במדינות שונות בארה"ב תכניות ADR, אשר מחייבות את הצדדים לבחור להשתתף בהליך מסוים ליישוב סכסוכים בהסכמה מבין ההליכים המוצעים על ידי בית המשפט. חלק מן המדינות הנהיגו חובת השתתפות בגישור בלבד.
2. לכאורה, המונח “גישור” אינו מתיישב עם הטלת חובה: הגישור מזוהה עם החופש לנהל משא ומתן. ההליך רצוני בכל שלביו, ובכל עת ניתן להפסיקו ולחזור להתדיינות המשפטית. אולם, בנקיטת לשון “חובה” טמונות משמעויות רבות ושונות. המשותף לכולן הוא, שה“חובה” אינה כוללת חובה להגיע להסכם במסגרת הליך גישור, מאחר שאין להמיר את הרצון החופשי – שהוא הבסיס עליו מושתת הגישור – בחובה שבדין. המשמעויות השונות של ה“חובה” נעות בין חיוב מצומצם של הצדדים לקבל מידע על הליך הגישור לבין חיובם להתייצב בישיבת גישור.

¹³ לתיאור של הליכים אלה ראו א' הכהן, מנגנונים ליישוב סכסוכים בהסכמה, סקירה השוואתית של ההסדרים הנהוגים בארה"ב, המרכז הארצי לגישור וליישוב סכסוכים, משרד המשפטים (2002).

ניתן למנות ארבע משמעויות מרכזיות:

- חובת התייצבות בישיבה מקדמית שתכליתה מתן מידע לצדדים וכן הערכת התאמתו של הליך הגישור לתיק הספציפי;
- חובת התייצבות ב"קדם-גישור" (intake) - ישיבה (או מספר ישיבות) עם מגשר, שבמסגרתה, בנוסף על מתן מידע והערכת התאמה, ייבחנו מוקדי הסכסוך והמחלוקות בין הצדדים, כדי לאפשר להם לקבל החלטה מושכלת בדבר האופן שבו ברצונם לנהל את הסכסוך;
- חובה להשתתף בהליך גישור - בדרך כלל בישיבת גישור אחת שמשכה עד שלוש שעות. בתחילת הישיבה מבהיר המגשר לצדדים, כי הם חופשיים לסיים את הליך הגישור בכל עת, וכי המשך השתתפותם כפוף להסכמתם.
- חובה להשתתף באחד מבין כמה הליכי ADR המוצעים על ידי בית המשפט, והגישור בכללם. בעלי הדין רשאים לבחור את ההליך המתאים להם ביותר.

"גישור חובה" באחת ממשמעויות אלה הונהג במדינות רבות בעולם. ממצאי ההערכה של התוכניות השונות לשילוב הגישור והמיס"ב בבתי המשפט אינם חד משמעיים וקיים קושי להסיק מהם מסקנות ברורות. התוכניות עצמן מגוונות ונועדו להשיג מטרות שונות. לא תמיד הן מתוארות באופן מלא ואמין המאפשר להגיע למסקנות אפקטיביות ואופרטיביות. מטעמים אלה, התמקדה הועדה בארבע תוכניות ספציפיות, שונות זו מזו בתכניהן ובמהות החובה המגולמת בהן.

תכניות אלה הן:

1. חיוב בעלי הדין להשתתף בישיבת גישור ראשונה - אונטריו, קנדה
2. חיוב בעלי הדין להשתתף בהליך מיס"ב - צפון קליפורניה, ארה"ב
3. הודעה על גישור - קולומביה הבריטית, קנדה
4. חיוב בעלי הדין להשתתף בישיבת intake - מידלסקס, ארה"ב

להלן יוצגו התכניות.

ב. מודלים של תכניות גישור - הניסיון בעולם

1. חיוב בעלי הדין להשתתף בישיבת גישור ראשונה - אונטריו, קנדה

■ רקע

תוכנית הגישור הפועלת באונטריו החלה כתוכנית ניסיונית (פיילוט) בבתי המשפט באוטווא ובטורונטו. התוכנית הניסיונית הופעלה במשך כשנתיים, בין השנים 1999 - 2001, ולוותה בהערכה. לאור הצלחת התוכנית הניסיונית, הוחלט לשלבה בבתי המשפט באופן קבוע.

■ תוכן החיוב

התוכנית מחייבת השתתפות בישיבת גישור. החובה חלה על בעלי הדין, עורכי דינם וחברות ביטוח המעורבות בתיק, אם ישנן כאלה. בעל הדין שנוכח בישיבה צריך להיות בעל סמכות להגיע להסכם, או, למצער, להיות בעל נגישות טלפונית למי שרשאי לאשר את ההסכם. בית המשפט רשאי לפטור בעל דין מלהשתתף בגישור.

■ אופן ההפעלה

התוכנית מחייבת את בעלי הדין להשתתף בישיבת גישור תוך 90 ימים מיום הגשת כתב ההגנה הראשון בתיק. ניתן להאריך מועד זה ב-60 ימים נוספים. לפני ישיבת הגישור הראשונה, מגישים בעלי הדין תצהיר שמפרט את הנושאים העובדתיים והמשפטיים הנוגעים לסכסוך ואת תמצית האינטרסים של כל אחד מהם. כמו כן על בעלי הדין לצרף מסמכים מהותיים ועותק של כתבי הטענות.

במקרה של אי התייצבות בהליך הגישור או של אי הגשת התצהיר, למגשר סמכות לבטל את ישיבת הגישור ולהעביר למתאם הגישור בבית המשפט הודעה בדבר "אי היענות" (non-compliance). צד שנושא באחריות לביטול הישיבה נדרש לשלם למגשר דמי ביטול וצפוי גם לסנקציות מטעם בית המשפט, לרבות פסיקת הוצאות ואף מחיקת כתב התביעה או ההגנה.

■ התיקים עליהם חלה התוכנית

תוכנית הגישור באוטווא חלה על כל סוגי התיקים האזרחיים, כולל תיקים בסכומים נמוכים (תיקים עד \$25,000). התוכנית חלה אפוא על 90% מהתיקים האזרחיים (שלא בתחום המשפחה). לעומת זאת, בטורונטו, התוכנית חלה על 16% מהתיקים האזרחיים בלבד שלא בתחום המשפחה (היא אינה חלה על תיקים בסכומים נמוכים). לצד התיקים שהועברו לגישור, חלק מן התיקים נכללו בקבוצת ביקורת ולא הועברו לגישור.

■ המגשרים

מגשרי התכנית נכללים ברשימת מגשרים המורכבת על ידי ועדות גישור מקומיות (Local Mediation Committees). ועדות אלה מתמנות על ידי ראש התביעה הכללית, וחברים בהן נציגי לשכת עורכי הדין, מגשרים, נציגי ציבור, מנהלי תיקים בבית המשפט, וכן שופט. הועדות אחראיות להכנת רשימת מגשרים לפי הנחיות התביעה הכללית, מקיימות מעקב ופיקוח על תפקוד המגשרים הנכללים ברשימה ומקבלות תלונות על תפקוד המגשרים.

התוכנית מתארת באופן מפורט את תנאי הכשירות הנדרשים ממגשרים. עם אלה נמנים: ניסיון מעשי בגישור, הכשרה בגישור, השכלה, היכרות עם מערכת בתי המשפט, המלצות והערכה עצמית, ראיון אישי והשתתפות במשחק תפקידים (סימולציה), על פי שיקול דעתה של הוועדה.

בחירת המגשר בסכסוך המסוים נעשית על ידי בעלי הדין. אלה יכולים להסכים על מינוי מגשר מתוך רשימת המגשרים הקיימת או להציע מגשר אחר המוסכם עליהם. כאשר בעלי הדין אינם מסכימים על זהות המגשר, נבחר המגשר מתוך רשימת המגשרים על ידי מתאם הגישור.

■ עלות למתדיינים

בעלי הדין נדרשים לשלם עבור הגישור בחלקים שווים ועל פי תעריף שנקבע בתקנות. התעריף הקבוע הוא עבור שלוש השעות הראשונות של הליך הגישור. החליטו בעלי הדין והמגשר על המשך הגישור, רשאים הם להסכים ביניהם על גובה שכר טרחתו של המגשר.

התוכנית כוללת הסדר שנועד לבעלי דין מעוטי יכולת, לפיו נדרשים המגשרים שנכללים ברשימה לתרום מספר שעות בשנה בהתנדבות (פרו-בונו).

■ דיווח

תוצאות הליכי הגישור מדווחות למתאם הגישור בבית המשפט. היה ומי מבעלי הדין הפר את ההסכם, רשאי בעל הדין שכנגד להגיש בקשה למתן תוקף של פסק דין להסכם או להמשיך לנהל את ההליכים המשפטיים כאילו לא נחתם ההסכם.

■ הערכת התוכנית

המסקנה העיקרית שעלתה מממצאי הערכת התוכנית היתה כי לאור הצלחתה יש להפעילה באופן קבוע¹⁴.

¹⁴ Report of the Evaluation Committee for the Mandatory Mediation Rule Pilot Project, Evaluation Committee of the Ontario Civil Rules Committee, March 12, 2001.

בתקופה של כשנתיים התקיימו הליכי גישור ב- 1,111 תיקים באוטווה, וב-1,957 תיקים בטורונטו, ממוצע של 133 תיקים לחודש. רובם נסתיימו בישיבה אחת שמשכה הממוצע עמד על פחות מ-4 שעות.

ממצאיה העיקריים של התוכנית, בהשוואה לקבוצת הביקורת, היו שהגישור מפחית בצורה ניכרת את משך הזמן ליישוב הסכסוך בין הצדדים ומפחית את הוצאותיהם. בעלי הדין הגיעו בלמעלה מ-60% מהתיקים לידי הסכם מלא או חלקי, ובמועד מוקדם יותר מאשר בתיקים שלא הופנו להליכי הגישור. כ-80% מבעלי הדין ועורכי הדין שנטלו חלק בתוכנית דיווחו על חיסכון משמעותי בהוצאות המשפט.

רוב עורכי הדין ובעלי דין (כ-80% באוטווה וכ-60% בטורונטו) הביעו שביעות רצון מתוכנית הגישור ואמרו כי בכוונתם להשתתף בהליכי גישור בעתיד, היה ויצטרכו לכך, והפעם באופן וולונטרי. למרות שהיו הבדלים מסויימים בין סוגי התיקים, ממצאים חיובים אלה התייחסו באופן כללי לכל סוגי התיקים, הן באוטווה והן בטורונטו. משתתפים רבים היו בדעה כי יש להחמיר את הקריטריונים ואת הליך קבלת מגשרים לרשימת המגשרים של התוכנית. רוב עורכי הדין ובעלי הדין היו בדעה שה"צדק נעשה" באמצעות הגישור, אם כי מיעוט לא מבוטל, ובמיוחד בטורונטו (33%), לא סבר כך.

ממצאי התוכנית העלו שהתוכנית עודדה את עורכי הדין להכין את התיק מבעוד מועד, וכי בעלי הדין היו מעורבים יותר ביישוב הסכסוך. הממצאים העלו כי הסיכוי שהגישור יסתיים בהסדר גבוה יותר כאשר בעלי הדין הם שבחרים את המגשר, וכי ניסיונו של המגשר בהליכי גישור קודמים משמעותי ביותר לעניין סיכויי להביא את הצדדים לידי הסדר.

יחד עם זאת, הניסיון מוכיח כי הצלחת תכנית במקום אחד אינה נושאת עימה ערובה להצלחתה במקום אחר. כך, באנגליה הוחלט להפעיל ב-Central London County Court **תוכנית פיילוט לגישור חובה** המבוססת על התוכנית באונטריו¹⁵. התכנית הופעלה במשך שנה, מ-1.4.04 ועד 31.3.05. מטרתה היתה לבחון כיצד תשפיע הטלת חובת התייצבות בגישור על נושאים כגון הוצאות, שיעור הסכמים ושביעות רצון של עורכי הדין ובעלי דין מההליך.

התוכנית כללה הפניה של כ-100 תיקים לגישור מדי חודש. בעלי דין שלא היו מעוניינים להשתתף בגישור נדרשו להצדיק זאת בפני שופט.

ממצאים ראשוניים של תכנית הפיילוט מלמדים על שיעור גבוה מאד של בעלי דין שלא הסכימו להשתתף בגישור (כ-80%). ברוב המקרים עורכי הדין ייעצו כך ללקוחותיהם. הסיבות להיענות הנמוכה עדיין אינן ברורות. נראה, כי סיבה אפשרית לכך היא חוסר הסמכות

¹⁵ Practice Direction – Pilot Scheme for Mediation in Central London County Court

של בית המשפט לחייב פניה לגישור, עלות הגישור והשפעת ה-pre-action protocols על יישוב הסכסוך בשלבים המוקדמים: סדרי הדין החדשים באנגליה הביאו לכך, שתיקים רבים מסתיימים בטרם הגשת תביעה לבית המשפט, ואילו תיקים שלא הסתיימו בשלב מוקדם ניתנת להם עדיפות בהליכים בבית המשפט¹⁶.

2. חיוב בעלי דין להשתתף בהליך מיס"ב (ADR) כלשהו – בית המשפט הפדרלי בצפון קליפורניה, ארה"ב **(ADR Multi-Option Program, United States District Court for the Northern District of California)**

■ רקע

תוכנית הפניה להליך מיס"ב בבית המשפט הפדרלי בצפון קליפורניה הופעלה לראשונה באופן ניסיוני בשנת 1993. בתחילת דרכה, ובמסגרת תקופת הניסיון, הועברו לתוכנית תיקים של חמישה שופטים מבין שופטי בית המשפט (כשליש מתיקי בית המשפט). לאור הצלחת התוכנית הניסיונית, הורחב היקף התכנית והוחלט להחילה על תיקים של כל שופטי בית המשפט.

■ תוכן החיוב

בתיקים עליהם חלה התוכנית, נדרשים בעלי הדין לבחון עם עורכי דינם אילו הליכי מיס"ב עשויים להתאים ליישוב הסכסוך ביניהם, ולבחור הליך מיס"ב אחד מבין מסלולי המיס"ב השונים המופעלים על ידי בית המשפט.

הליכי המיס"ב המוצעים לצדדים הם גישור, הערכה מקדמית ניטרלית (Early Neutral Evaluation) ובוררות לא-כובלת (Non-Binding Arbitration). בהסכמת השופט, רשאים בעלי הדין לפנות להליך מיס"ב פרטי (שאינו מתנהל במסגרת התוכנית המופעלת בין כותלי בית המשפט) או להשתתף בהליך של היוועדות ליישוב סכסוך (Settlement Conference) בפני שופט.

התוכנית אינה משתמשת במונח "חובה" אלא קובעת חזקת מיס"ב הניתנת לסתירה a) (rebuttable presumption of ADR), שנועדה להפחית את מידת ההתנגדות לה. שופט רשאי לפטור בעל דין מלהשתתף בהליך מיס"ב אם שוכנע כי תרומתו הפוטנציאלית של ההליך לבעלי הדין אינו מצדיקה את המשאבים הכרוכים בהפעלתו.

■ התיקים עליהם חלה התוכנית

התוכנית חלה על רוב התיקים האזרחיים בבית המשפט - בענייני חוזים, נזיקין ונזקי גוף. היא אינה חלה על תיקים מנהליים, תביעות אסירים וערעורים על החלטות בענייני ביטוח לאומי. התוכנית חלה על כ-60% מהתיקים המוגשים לבית המשפט.

¹⁶ Hazel Genn, "Solving Civil Justice Problems, What might be best?", *Scottish Consumer Council Seminar on Civil Justice*, 2005

■ אופן ההפעלה

א. בעלי הדין ועורכי דינם נדרשים להגיש לבית המשפט אישור על כך שקראו את חוברת ההסבר של בית המשפט בנושא המיס"ב, דנו באופציות השונות ליישוב הסכסוך ושקלו איזה הליך עשוי לתרום ליישוב הסכסוך. בתוך 100 יום ממועד הגשת כתב ההגנה, על הצדדים להודיע לבית המשפט על הליך המיס"ב שבחרו, אם הגיעו להסכמה בעניינם. על פי ניסיונם של מפעילי התוכנית, פרק זמן זה מאפשר לצדדים ללמוד את תוכן התיק ולהגיע להחלטה מושכלת. בשלב זה כמחצית מבעלי הדין בוחרים את הליך המיס"ב הרצוי עבורם.

ב. היה והצדדים לא הגיעו להסכמה לעניין הליך מיס"ב, או העדיפו להשתתף בהליך של היוועדות ליישוב הסכסוך, עליהם להשתתף בשיחת ועידה טלפונית המנוהלת על ידי אחד מעובדי בית המשפט, המתמחה בהליכי מיס"ב (עורך דין הבקי בניהול הליכי גישור והליכי מיס"ב). החובה להשתתף בשיחת הוועידה מוטלת על עורכי הדין, אולם בית המשפט מעודד גם את השתתפותם של בעלי הדין עצמם ושל חברות הביטוח. לשיחה מוקדשת חצי שעה. לבקשת הצדדים, ניתן לנהל שיחה זו פנים אל פנים בבית המשפט. בשיחת הוועידה מנסה עובד בית המשפט לבחון עם הצדדים את מטרותיהם וציפיותיהם מניהול ההליך המשפטי, ובהתאם לכך הוא מכוון אותם להליך המתאים.

הוברר כי בעקבות שיחת ועידה זו, פונים רוב בעלי הדין להליך מיס"ב כלשהו.

ג. 120 יום לאחר הגשת כתב ההגנה מתנהל דיון בנושא דרך ניהול התיק (case management conference) בפני השופט היושב בדיון. דיון זה מהווה הזדמנות לבית המשפט להדגיש בפני בעלי הדין את החשיבות שהוא מייחס להליכי המיס"ב, וכן לקבוע לוחות זמנים לניהול ההליך המיס"ב וההליך המשפטי. בעלי דין שטרם הגיעו להסכמה בעניין הליך המיס"ב אליו יפנו, דנים בישיבה גם בנושא זה. אנשי סגל המיס"ב של בית המשפט רשאים לשוחח עם השופט לפני הדיון ולהמליץ בפניו על ההליך שלדעתם הוא המתאים ביותר לתיק הספציפי ולבעלי הדין המעורבים בו.

היה וגם בישיבה זו לא הגיעו בעלי הדין להסכמה על הליך המיס"ב, רשאי השופט להפנותם להליך שלדעתו הוא המתאים ביותר. השופט רשאי גם להפנות אותם להליך "היוועדות ליישוב הסכסוך" בפני שופט אחר, או לפטור אותם כליל מהשתתפות בהליך מיס"ב, אם שוכנע כי תרומתו הפוטנציאלית לבעלי הדין אינה מצדיקה את המשאבים הכרוכים בהפעלתו.

ד. הליכי גישור והערכה מקדמית מתקיימים תוך 90 יום מהדיון בנושא ניהול התיק. כל צד שיש לו סמכות להגיע להסכם בנושא התיק חייב להתייצב בהליך. חובת התייצבות חלה גם על עורך הדין של כל צד ועל המבטח, אם נדרשת הסכמתו כדי להגיע להסדר. בעלי הדין נדרשים להגיש הצהרות בכתב לא יאוחר מן היום העשירי עובר לדיון.

ה. על פי הערכת מפעילי התוכנית, כ-33% מבעלי הדין פונים לגישור, 28% מהם פונים להערכה מקדמית, 20%-15% פונים להיוועדות ליישוב סכסוך, 2%-1% פונים לבוררות, וכ-20% מקבלים פטור מהשתתפות בהליך מיס"ב כלשהו.

■ רשימת אנשי המקצוע (Neutrals)

בכללי בית המשפט מצויות הוראות מפורטות בעניין הכישרים הנדרשים ממועמדים המבקשים להיכלל ברשימת המגשרים, המעריכים או הבוררים מטעם בית המשפט. כך, למשל, מגשר נדרש לצבור ניסיון של שבע שנים לפחות בעבודה מעשית כעורך דין או בעבודה בדיסציפלינה אחרת ועליו להיות בעל ניסיון מוכח בהפעלת טכניקות לניהול תקשורת או משא ומתן. כן עליו להפגין ידע בתחום הליטיגציה האזרחית בבית המשפט ולעבור הכשרה מטעם בית המשפט.

מינויים של המגשר או המעריך בתיק המסוים נעשה על ידי בית המשפט, אולם בעלי הדין רשאים להתנגד למינוי, אם לדעתם אותו מגשר או מעריך נתון במצב של ניגוד עניינים.

■ עלות למתדיינים

שכר טרחת המגשרים והמעריכים נקבע על פי הפרמטרים הבאים: ארבע השעות הראשונות של הגישור ושל ההערכה המקדמית נערכות ללא תשלום. המגשרים והמעריכים מנדבים את שירותיהם. אם לאחר ארבע השעות הראשונות מעוניינים הצדדים להמשיך בהליך, רשאי המגשר או המעריך לדרוש תשלום עבור המשך ניהול ההליך, על פי תעריף קבוע של \$200 לשעה. ההליך ממשיך רק בהסכמה משותפת של המגשר או המעריך ושל הצדדים. לאחר 8 שעות הגישור (או ההערכה), ובהסכמת הצדדים, רשאי המגשר או המעריך לקבוע תעריף שנהוג על ידיו, או כל תעריף אחר אותו סיכם עם הצדדים.

■ הערכת התוכנית

ממצאי ההערכה של התוכנית מעלים כי כ-90% מעורכי הדין ובעלי הדין שהשתתפו בהליך המיס"ב הודיעו שיבחרו להשתתף פעם נוספת בהליך דומה. הממצאים מלמדים כי גם השופטים ואנשי סגל בית המשפט מרוצים מהתוכנית.

השוואה בין תוכנית זו לבין תוכנית מיס"ב שהונהגה בעבר באותו בית משפט מצביעה על כך, שכאשר בעלי הדין בוחרים בעצמם את הליך המיס"ב בו ישתתפו, שביעות רצונם מההליך גבוהה הרבה יותר. גם שיעור התיקים בהם מגיעים הצדדים להסדר גבוה הרבה יותר: 60% כאשר לצדדים ניתנה אפשרות לבחור בהליך, לעומת 40% כאשר נשללה מהם אפשרות הבחירה.

3. "הודעה על גישור" (Notice to Mediate) – קולומביה הבריטית, קנדה

■ רקע

תקנות ה"הודעה על גישור" (Notice to Mediate) הותקנו בקולומביה הבריטית שבקנדה בשנת 1998.

■ תוכן החיוב

התוכנית מאפשרת לכל בעל דין לחייב את בעלי הדין האחרים להשתתף בהליך גישור. הליך ההודעה נתפס לעיתים כמעין "גישור חובה". אולם בעוד גישור חובה עשוי להיות מנגנון המופעל באופן כוללני ומעין אוטומטי ("mechanism blanket"), מכוח חקיקה או הנחיות של בית המשפט, ולחייב את כלל בעלי הדין בסוג תיקים מסוים לפנות לגישור, הרי שהליך ההודעה מאפשר לבעלי הדין עצמם להפעיל את שיקול דעתם באשר להתאמת הגישור למקרה הספציפי שלהם. לפיכך, מיון התיקים לגישור נעשה על בסיס פרטני, והיזמה לפנות לגישור נתונה לבעל הדין ולא לבית המשפט.

■ התיקים עליהם חלה התוכנית

התוכנית חלה על תיקים שמוגשים ל-Supreme Court¹⁷. הליך ההודעה על גישור נקבע לראשונה בתקנות לגבי תביעות פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (להלן - פל"ת ד'), והוחל בהדרגה על סוגי תיקים נוספים בתחום המשפט האזרחי.

■ אופן ההפעלה

- א. על פי תוכנית זו, רשאי בעל דין ליזום הליך גישור באמצעות מסירת הודעה על כך לבעלי הדין האחרים ולבית המשפט. הודעה זו רשאי הוא למסור לאחר שחלפו 60 יום לפחות מיום הגשת כתבי הטענות האחרונים. התקנות קובעות לוח זמנים לקיום ישיבת הגישור.
- ב. חובת התייצבות בישיבת הגישור הראשונה חלה על בעלי הדין או נציגיהם, שהם בעלי סמכות להגיע להסכם בנושא התיק. על פי בקשת בעל דין, רשאי בית המשפט לפטור בעל דין מלהשתתף בישיבה אם יש לו צידוק ראוי להיעדרות זו, או אם חיובו להתייצב יהיה, בנסיבות הענין, בלתי הוגן בעליל. אדם שאינו תושב קולומביה הבריטית או שאינו יכול לשהות בתחומיה במועד הגישור רשאי להשתתף בישיבת הגישור באמצעות שיחת ועידה טלפונית או באמצעי תקשורת אחרים.
- ג. על כל צד להעביר למגשר ולצדדים האחרים, לפחות שבעה ימים לפני המועד שנקבע לישיבת הגישור הראשונה, הצהרה על עובדות ונושאים שבמחלוקת.
- ד. היה ומי מן הצדדים לא התייצב לישיבת הגישור, רשאי כל צד אחד מן הצדדים האחרים להגיש לבית המשפט הצהרה על אי התייצבות. בית המשפט רשאי לצוות על בעל הדין

¹⁷ Notice to Mediate (General) Regulation, B.C. Reg. 4/2001 (2001); Reaching Resolution, A Guide to Designing Public Sector Dispute Resolution Systems, British Columbia Ministry of Attorney General, Justice Services Branch.

שנעדר מהישיבה להתייצב בהליך הגישור וליטול בו חלק או להורות על קיום הגישור בתנאים שיקבע, וכן רשאי הוא למחוק את תביעתו או כתב הגנתו, לתת פסק דין בהיעדר אותו צד או לתת צו להוצאות.

בעת פסיקת הוצאות המשפט, רשאי בית המשפט להביא במניין שיקוליו גם את העובדה שהוגשה הצהרה בדבר אי התייצבות.

■ רשימת המגשרים

רשימת המגשרים מנוהלת על ידי ה-British Columbia Roster Society. גוף זה הוקם לאחר התייעצויות שנערכו במשרד התובע הכללי, במסגרתן ניתנה לכל הגורמים הרלבנטיים במערכת המשפטית (כגון עורכי דין ושופטים) ובקהילת הגישור הזדמנות נאותה להביע דעה באשר להרכב רשימת המגשרים, הפעלתה ותנאי הכשירות של המגשרים שנכללו בה. תנאי הכשירות הנדרשים ממגשר כדי שיוכל להיכלל ברשימת המגשרים כוללים, בין היתר, הכשרה בסיסית בתחום הגישור (מינימום 80 שעות לימוד), הכשרה בנושא ספציפי בתחום הגישור (לפחות 100 שעות לימוד), ניסיון מעשי בגישור, ניסיון בעבודה בתחום רלבנטי ויכולות מוכחות בתחום ניהול תקשורת בין-אישית ויחסי אנוש.

כאשר הצדדים אינם מסכימים על זהות המגשר, רשאי כל צד לפנות לארגון הנ"ל, המעביר לצדדים רשימה הכוללת שמות של שישה מגשרים לפחות. כל צד רשאי למחוק מהרשימה שני שמות, ועליו לדרג את שמות המגשרים הנותרים לפי סדר עדיפות. הארגון בוחר את המגשר מבין השמות שנותרו (ואם לא נותרו – על פי שיקול דעתו).

■ עלות למתדיינים

שכר טרחת המגשר משולם על ידי הצדדים, בדרך כלל בחלקים שווים, אלא אם כן הוסכם אחרת ע"י הצדדים. גובה שכר הטרחה נקבע בדרך כלל על פי התעריף המקובל של המגשר. בתקנות אין הוראות מיוחדות הנוגעות לבעלי דין מעוטי יכולת.

■ הערכת התוכנית

מנתונים שהתקבלו עולה כי מתחילת הפעלת התוכנית בחודש אפריל 1998 ועד שנת 2002 הופעלו התקנות בלמעלה מ-4,600 תיקי תביעות. ב-67% מהמקרים הופעלו התקנות ביוזמת התובע. 74% מהתיקים בהם התקיימו הליכי גישור בתוכנית הסתיימו בהסכם מלא, ו-10% נוספים נסגרו לאחר מתן ההודעה ולפני סיום הליכי הגישור.

התוכנית לא עוררה התנגדות אצל עורכי הדין. הסיבה המשוערת לכך היא שהצדדים עצמם הם יוזמי ההליך, וכי לבית המשפט נתונה הסמכות לדחות או לפטור צד מלהשתתף בגישור.

מחקר של הערכת התוכנית בנוגע לתביעות של פיצויים בגין תאונות דרכים הצביע על סיום מהיר יותר של תיקים בהם הופעלה התוכנית. המחקר הצביע גם על שביעות רצון גבוהה של בעלי הדין שהשתתפו בהליכי הגישור. הממצאים העלו כי גם כאשר הגישור לא הסתיים

בהסכם, ההשתתפות בגישור סייעה לקדם את הטיפול בתיק. המחקר הצביע גם על כך שהתוכנית עורדה פנייה וולונטרית לגישור. כך, למשל, גם בעלי דין שהודיעו בתחילה שיגישו "הודעה על גישור" רק אם הצד שכנגד לא יסכים לפנות לגישור, פנו בסופו של דבר לגישור בדרך כלל ללא צורך במתן הודעה.

4. חיוב בעלי הדין להשתתף בישיבת מיון - בית המשפט רב-המבואות, מידלסקס, ארה"ב¹⁸

■ רקע

תכנית בית המשפט הרב מבואות (Multi-Door Courthouse) החלה לפעול בשנת 1990 בבית המשפט העליון של מידלסקס, מסצ'וסטס, וחדלה לפעול לפני מספר שנים. מטרת התוכנית היתה להעמיד לרשות הציבור גישה נוחה למגוון רחב של שיטות ליישוב סכסוכים, ולסייע להם בבחירת ההליך המתאים ביותר לצורכיהם.

■ תוכן החיוב

על פי התוכנית חלה חובה על בעלי הדין להשתתף בישיבת מיון ראשונית (Mandatory Screening Conference). שני הצדדים רשאים להסכים ביניהם לפנות לבית המשפט בבקשה לקבל פטור מלהשתתף בישיבה, ובלבד שהראו סיבה מוצדקת לכך, למשל, כאשר יישוב הסכסוך כרוך בפרשנות חוק בלבד. ההשתתפות בכל הליך, המתקיים לאחר ישיבת המיון, היא וולונטרית.

■ התיקים עליהם חלה התוכנית

התוכנית חלה על כל התיקים האזרחיים (לרבות עניינים הקשורים לבנייה, נדל"ן, רשלנות מקצועית ואחרת, אחריות למוצרים פגומים, פירוק תאגידים ושותפויות, סכסוכי עבודה, סכסוכים הקשורים לשימוש במקרקעין וכיוצא באלה).

■ ישיבת המיון - הפניה וניהול

מרבית התיקים הופנו לישיבת המיון כ-10 חודשים לאחר הגשת כתב התביעה. בשלב זה רכשו עורכי הדין מידע מספיק בעניין התיק, אך לא השקיעו משאבים רבים מדי בניהולו. הישיבה נוהלה על ידי צוות המיון של בית המשפט, מגשרים מנוסים מאד בעלי רקע משפטי. משך הישיבה אינו עולה על שעה ורבע. תוכנה חסוי ואינו מדווח לתיק בית-המשפט או לשופט שאמור לשמוע את התיק.

¹⁸ Barbara Epstein Stedman, "The Middlesex Multi-Door Courthouse: A Model for Comprehensive ADR Services" (The International Bar Association, Berlin, Germany, October 1996) and <http://www.multidoor.org/MMDC/>

■ ישיבת המיין – תוכן

הישיבה נועדה לשלב את המשתתפים בהערכה מעשית של צורכי התיק, ולסייע להם בבחירת הליך אחד מבין מגוון הליכים אפשריים ליישוב הסכסוך. הישיבה כוללת את המרכיבים הבאים:

- א. הצגת התכנית ומתן הסבר למשתתפים בדבר מנגנונים שונים ליישוב סכסוכים;
- ב. הצגה בלתי פורמלית של הסכסוך על ידי הצדדים, לרבות הצגת מידע בעניין עובדות המקרה, היסטוריה דיונית, סוגיות משפטיות וגורמים סובייקטיביים העשויים להשפיע על ניהול התיק.
- ג. זיהוי חסמים ליישוב הסכסוך.
- ד. התאמת התיק להליך המיס"ב המתאים. בין המרכיבים שמשפיעים על הבחירה בהליך המתאים ביותר ליישוב הסכסוך ניתן למנות את אלה: אופי התיק (למשל, סכסוך כספי פשוט, סכסוך עבודה, סכסוך רב-צדדי בנושא של איכות סביבה), מספר המשתתפים, היחסים בין הצדדים או עורכי-הדין, אופי היחסים בין הצדדים היריבים (מערכת יחסים נמשכת או חד פעמית) והסטטוס הפרוצדורלי של ההתדיינות (האם גילוי המסמכים הושלם, האם מועד הדיון הוא קרוב או רחוק, או שמא הדיון מתנהל במקביל לישיבת המיין).
- ה. שירותי המיס"ב המוצעים הם: גישור, הערכה מקדמית (בעיקר בתיקי נזיקין), ניהול תיק מורכב (Complex Case Management), בורות, Summary, Arbitration/Mediation, Jury Trial או שילוב בין הליכים אלה, שהותאם לצרכים הספציפיים של התיק. בפועל, מרבית התיקים שהופנו להליך מיס"ב הועברו לגישור. ייתכן שנתון זמקורו בעובדה שישיבת המיין נוהלה על ידי מגשר ומתוך אוריינטציה גישורית.

■ גיבוש הסכמות לקראת הליך המיס"ב

עורך-הדין המנהל את ישיבת המיין מסייע לצדדים להגיע להסכמות באשר להליך המיס"ב שאותו בחרו. ניתן להגיע להסכמה בשאלות כמו הגורם שישתתף בהליך, מספר הישיבות הדרושות, חילופי הצעות וגילוי מסמכים לפני הישיבה, הגשת מוצגים או טיעונים בכתב מראש לנותן שירותי המיס"ב, וכיו"ב. לעיתים מגיעים בעלי הדין להסכמות בעניין יישוב הסכסוך בישיבת המיין עצמה או מיד לאחריה. מנהל הישיבה פועל גם ליצירת אוירה נעימה לקראת ההליך, כדי שיתנהל בתום לב, לב פתוח ונפש חפצה, ויתבסס על המכנה המשותף שבין הצדדים.

■ רשימת אנשי מקצוע

בבית-המשפט התנהלה רשימה של אנשי מקצוע מיומנים, בעלי הכשרה, ביניהם מגשרים, מעריכים ובוררים. רשימות אלה היו מצומצמות יחסית, ונוהלו בקפידה. התוכנית עודדה הצטרפות מגשרים בעלי ניסיון חיים ממעגל חברתי רחב, ללא דרישה לתואר אקדמי ספציפי, אשר עברו תהליך מיון קפדני הכולל השתתפות בסימולציה בגישור.

אם בעלי הדין בחרו להמשיך ולהשתתף בתוכנית, נבחר עבורם איש מקצוע מתוך רשימות בית המשפט על בסיס מומחיותו בתחום הסכסוך, התאמתו לסכסוך הספציפי וזמינותו בתאריך שנבחר. לבעלי הדין נשלחה הודעה בדבר מועד הישיבה אליה צורפו קורות החיים של נותן שירותי המיס"ב שינהל את ההליך. בחירת איש המקצוע כפופה לאישורם של כל הצדדים.

■ עלות למתדיינים

בעלי-הדין לא נדרשו לשלם עבור ההשתתפות בישיבת המיון. אם הם בחרו בהליך מיס"ב מבין אלה שמציע בית-המשפט, הם נדרשו לשלם תשלום מינהלי חד-פעמי (\$150 לכל צד) וכן לשאת בשכר נותן שירותי המיס"ב (מגשר/מערך/בורר) לפי שעה (בין \$100 ל-\$300 לצד לשעה). פרק הזמן המינימלי הנקבע להליך מיס"ב הוא 3 שעות. לבעלי דין מעוטי יכולת ניתנה אפשרות להגיש בקשה לפטור מתשלום או להפחתתו. המגשרים חויבו לנהל מספר הליכי גישור פרו-בזנו בשנה.

■ הערכת התוכנית

בית-המשפט הפעיל פיקוח שוטף על איכות השירות באמצעות שאלונים, צפיה ושיחות טלפון לפי הצורך.

הערכה משנת 1992, שנערכה על-ידי ה-State Justice Institute, העלתה כי בעלי הדין דיווחו על שביעות רצון גבוהה הן מישיבת המיון והן מהליכי המיס"ב בהם השתתפו. התרומה החשובה ביותר של התוכנית היתה חינוך קבוצה גדולה של עורכי דין בגישור ועידוד תרבות של הידברות ביישוב סכסוכים, כאשר בית המשפט לא רק הציע לבעלי הדין ליישב את הסכסוך אלא גם העמיד לרשותם מנגנון שיסייע להם בכך¹⁹.

לפני מספר שנים חדלה תכנית המיס"ב של בית-המשפט רב-המבואות במידלסקס לפעול בהיקפה הנרחב, המתואר לעיל. ככל הנראה יש לייחס הפסקת הפעילות לחילופי גברי בנשיאות בית-המשפט, ולא להיעדר הצלחה של התכנית. כפי שנמסר לנו על ידי פרופסור דוד מץ בהופעתו בפני הוועדה, ייתכן שהפעלתה של התוכנית תחודש בתקופה הקרובה.

¹⁹ מתוך דברי פרופסור דוד מץ, בהופעתו בפני חברי הוועדה ביום 19.1.05.

ג. הנהגת חובת השתתפות בגישור - יתרונות וחסרונות

1. מן הניסיון בעולם, שבא לידי ביטוי, בין היתר, בארבעת המודלים שתוארו לעיל, עולים מספר יתרונות מרכזיים להטלת חובת השתתפות בהליך גישור.

יתרונות אלו הם:

- הנהגת תכניות של "גישור חובה" מבטאת מסר חברתי באשר לצורך להידבר כדי ליישב סכסוכים. תכניות מסוג זה הופכות את בית המשפט למוסד המשמש לא רק ליישוב סכסוכים בדרך אדורסרית אלא גם להובלת שינוי חברתי מרחיק לכת.
- התייצבות חובה בגישור היא אפוא בעלת השפעה חינוכית החורגת מן הגישור המסוים, הואיל והיא עשויה להביא לפנייה של אותם צדדים לגישור בסכסוכים עתידיים.
- הניסיון מלמד כי שיעור השימוש הוולונטרי בגישור הוא נמוך, ומעטים הם בעלי דין המתנדבים מרצונם לפנות לגישור²⁰. ממחקרים עולה, כי גישור שאינו מופעל במסגרת תוכנית מנדטורית בדרך כלל זוכה להיענות נמוכה²¹. עוד עולה, כי תוכניות של "גישור חובה" לסוגיהן היוו נדבך משמעותי בפיתוח הגישור בעולם ב-20 שנים האחרונות²².
- "גישור חובה" הוא כלי לחשיפת הגישור בפני בעלי דין ועורכי דין שעד כה טרם פנו לגישור, בין מחמת חוסר ידע ובין מסיבות אחרות, מאחר שהוא מספק להם הזדמנות להתנסות חוייתית ממשית בהליך.
- הפניה מנדטורית לגישור עשויה להתגבר על הקושי, שבו בעל דין נמנע מלהציע ליריבו לפנות לגישור, מחשש שהדבר יתפרש כסימן לחולשה.
- חובת פניה לגישור יעילה כדי להתגבר על התנגדותם של עורכי דין להציע ללקוחותיהם ליישב את הסכסוך בגישור.
- מחקרים בעולם מצביעים ששביעות רצונם של הצדדים מההליך והכרה בחשיבותו הייתה דומה בין אם פנו לגישור ביוזמתם, ובין אם עשו כן על פי דרישת בית המשפט²³. גם שיעור שביעות הרצון במקרים שבהם הצדדים מגיעים להסכם דומה בשני המסלולים.

²⁰ ראו למשל:

James S. Kakalik et al., "An Evaluation of Mediation and Early Neutral Evaluation Under the Civil Justice Reform Act", 14-15 (1996).

Wayne D. Brazil, "Continuing the Conversation about the Current Status and the Future of ADR: A View from the Courts", 2000 *J. Disp. Resol.* 11; Hazel Genn, "Court Based ADR Initiatives for Non-Family Civil Disputes: The Commercial Court and the Court of Appeal" (2002).

²¹ Bernard Mayer, *Beyond Neutrality: Confronting the Crisis in Conflict Resolution*, Josey Bass (2004), 57.

²² שם, עמ' 111.

²³ Roselle L. Wissler, "Court Connected Mediation in General Civil Cases: What we Know from Empirical Research", 17, *Ohio State Journal on Dispute Resolution* (2002), 641, 697; Roselle L. Wissler, "Alternative Dispute Resolution Symposium Issue: The Effects of Mandatory Mediation: Empirical Research on the Experience of Small Claims and Common Pleas Courts", 33, *Williamette Law Review* (1997), 565,601.

- מגשרים בבתי משפט בהם פועלת תוכנית של "גישור חובה" מציינים, כי למרות שבעלי דין רבים מצהירים בתחילת הגישור כי הגיעו רק משום שחויבו לעשות כן וכי אין בכוונתם להתפשר, במקרים רבים אין הדבר מונע מהם להגיע להסכם.
 - מחקרים מצביעים על כך ששימוש שיטתי ומוגבר בגישור ובמנגנונים נוספים ליישוב סכסוכים משפר את איכות השירות שמעניק בית המשפט.²⁴
 - שימוש מוגבר בגישור עשוי לשחרר את משאבי בתי המשפט לתיקים בהם נדרשת מעורבות שיפוטית משמעותית.
 - ניהול יעיל של תכניות גישור בבית המשפט דורש תקציב ותמיכה מנהלית מתאימה. מאחר שהפניה מנדטורית לגישור מגדילה את מספר התיקים שמתקיים בהם הליך גישור, הדבר מאפשר ניהול יעיל וחסכוני יותר של תכניות גישור ושל שירותי גישור.
2. יחד עם זאת, אל מול יתרונות אלה עלולה הטלת חובת השתתפות בגישור לעורר קשיים לא מבוטלים, ובהם:
- פניה לגישור מתוך הסכמה ולא מתוך כפייה עשויה ליצור אצל בעלי הדין מחויבות רבה יותר להליך הגישור ולחייב אותם לחשוב בצורה יצירתית אם הסדר ביניהם הוא אפשרי.
 - הטלת חובת פניה לגישור עלולה לגרום לבעלי הדין ולעורכי דינם לראות בגישור מכשול נוסף בדרך להתדיינות משפטית ולגרום להם לפנות לגישור רק כדי להשביע את רצון השופט. הדבר עלול להביא לבזבוז זמן ומשאבים הן לבית המשפט והן למגשר.
 - הטלת חובה פניה לגישור עלולה להביא לכך, שבתי משפט יפתחו תכניות שיציעו צדק נחות. במיוחד ייחשדו תכניות אלה כמציעות "צדק לעניים" אם בעלי הדין המופנים אליהן נמנים עם קבוצות פגיעות במיוחד, כמו למשל תובעים בנושא זכויות אזרח או תובעים בלתי מיוצגים.
 - חובת התייצבות בגישור עלולה להביא לניהול הליכי גישור בלתי הוגנים בין צדדים שיש ביניהם פערי כוח.²⁵ החשש הוא שצד "חלש" עלול להיכנע לנוכח לחץ שמופעל עליו על ידי צד "חזק" יותר, ולהסכים לתוצאה שאינו לטובתו או שפוגעת בזכויותיו.²⁶

²⁵ Trina Grillo, The Mediation Alternative : Process Dangers for Women, 100 Y.L. J., (1991), 1545, 1581

²⁶ Rosenberg, In Defence of Mediation, 33 Arz.L.Rev., (1991), 467, 493

- קיים חשש, כי הפעלה שגרתית ובירוקרטית של תכניות גישור חובה בבתי המשפט תביא להתפתחות פרוצדורות צרות וממוקדות ולישיבות גישור קצרות ובעלות אופי מעריך²⁷ שיתנהלו בתבניות קבועות²⁸. הדבר יביא לכך, שהליך הגישור לא יוכל לתת מענה הולם לצרכים הרחבים ולאינטרסים האמיתיים של הצדדים, ויפתור רק מגוון צר של בעיות.
- תכניות גישור חובה שאינן מתוכננות או מנוהלות היטב עלולות לשים מכשול יקר ולא נחוץ בפני בעלי דין שהיו פותרים את הסכסוך ביניהם בפשרה בכל מקרה.
- חיוב בעלי דין להשתתף בגישור עלול להביא ל"התדיינות לווין", היינו – להציף את בתי המשפט בבקשות שעניינן סירוב של אחד מבעלי הדין להשתתף בגישור. הדבר עלול להטיל עלויות חדשות על בעלי הדין ועל מערכת המשפט, שיהיו גבוהות יותר מן החסכון שינבע מהגדלת מספר ההסכמים²⁸.

ד. מסקנות הועדה והמלצותיה

הועדה בחנה את ארבעת המודלים שהוצגו לעיל ושקלה את מידת התאמתם לישראל, באספקלריה של היתרונות והחסרונות שנמנו לעיל.

1. באונטריו, קנדה מופעלת, כאמור, תכנית "גישור חובה". יתרונה הוא באפשרות הגלומה בה להתגבר על אחת הסיבות העיקריות להתנגדות בעלי הדין לפנות לגישור: חוסר ידע באשר למהותו של הגישור. הפניית בעלי הדין לישיבת גישור ראשונה, כעניין שבחובה, מעניקה לבעלי הדין ולעורכי דינם הזדמנות להכיר את הליך הגישור ואת המגשר, ולבחון על סמך התנסות אישית אם הגישור יכול לסייע ביישוב הסכסוך.
- על אף יתרונות אלה, הרי לאור החסרונות שנמנו לעיל, ולאור העדויות שנשמעו בפני הועדה, המצביעות על כך שהפניית תיקים לגישור כעניין שבחובה עלולה לעורר התנגדות ציבורית רחבה, החליטה הועדה כי אין זה רצוי להפעיל בארץ, בשלב זה, תכנית ניסיונית לפי המודל של "גישור חובה".
2. אשר לתכנית הנוהגת בצפון קליפורניה, בה ניתנת לצדדים אפשרות לבחור בין ארבעה מנגנונים ליישוב סכסוכים בהסכמה, הועדה דנה במאפיינים השונים של המנגנונים, אשר נבדלים זה מזה ברמת האוטונומיה שהם מעניקים לצדדים, הן בנוגע לסדרי ניהולם של המנגנונים והן בנוגע לדרך קביעת הפתרון הרצוי לצדדים. במודל זה, המאפיינים היחודיים של כל מנגנון מאפשרים לבעלי הדין לבחור את המנגנון שעשוי להציע להם

²⁷ Beyond Neutrality, 112

²⁸ Dorothy Della Noce, Joseph Folger and James Antes, Assimilative, Autonomous or Synergistic Visions: How Mediation Programs in Florida Address the Dilemma of Court Connection, 3 *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*, 11 (2002).

²⁹ הערה 3 לעיל, עמ' 48.

את מירב היתרונות בנסיבות הסכסוך. הועדה ערה ליתרונות הגלומים במנגנונים הנוספים ובאפשרות הניתנת לבעלי הדין לבחור ביניהם, שיש בה כדי ליצור אצלם מחויבות לתהליך. במודל זה, גם אם בעלי הדין אינם מעוניינים לפנות לגישור, עומדות בפניהם אופציות נוספות ליישוב מוסכם של הסכסוך ולא רק דרך ההתדיינות.

אף על פי כן, ממליצה הועדה להסתפק בשלב זה בתכנית ניסיונית המתמקדת בהליך הגישור בלבד, וזאת משתי סיבות: ראשית, ההליכים הנוספים, וביניהם ההערכה המקדמית, מצויים עדיין בתחילת דרכם בארץ ואינם מפותחים דיים; שנית, רצוי להתמקד בשלב זה בהליך הגישור, שהינו הליך מוכר יותר לציבור בישראל. עם זאת, הועדה ממליצה לקדם את השימוש בהליך ההערכה המקדמית ולבחון את שילובו בבית המשפט בשלב השני של הפעלת התוכנית הנוכחית.

3. תוכנית ה"הודעה על גישור" (Notice to mediate) הפועלת בקולומביה הבריטית היא בעלת יתרון מרכזי מובהק, והוא - כי החיוב להשתתף בגישור מקורו ביוזמה של בעלי הדין ולא של בית המשפט, דבר שעשוי להפחית את ההתנגדות לה בקרב עורכי הדין. יחד עם זאת, מודל ה"הודעה על גישור" לוקה במספר בעיות. ראשית, לאור השיעור הגבוה של בעלי הדין המסרבים לפנות לגישור, ייתכן שמספר בעלי הדין שיבקשו לפנות לגישור ביוזמתם יהיה קטן יחסית. על חשש זה יש להוסיף את השיקול, כי הפעלת תוכנית ניסיונית מצריכה, מטיבה וטבעה, שליטה ומעקב הדוק אחר הפעלתה. כאשר יוזמת ההפניה לגישור באה מבית המשפט ולא מבעלי הדין, קיימת אפשרות טובה יותר לעקוב אחר דרך הפעלת התוכנית ולהעריכה על פי נתונים מוגדרים מראש. חשש נוסף כי תכנית לפי מודל זה עשויה לשמש בידי עורכי הדין למטרות טקטיות, למשל כדי לנקוט סחבת או כדי להתיש את הצד השני.

4. לאחר בחינת המודלים השונים ושקילת היתרונות והחסרונות הכרוכים בכל אחד מהם, הגיעה הועדה למסקנה כי מודל של ישיבה מקדמית, הכולל מרכיבים דומים לתכנית שהופעלה במידלסקס, עשוי להתאים לנסיבות ולתנאים הקיימים היום בבתי המשפט בארץ.

הועדה החליטה להמליץ על תכנית ניסיונית בה תוטל על בעלי הדין חובת התייצבות בישיבת מידע, היכרות ותיאום (להלן - ישיבת מהו"ת³⁰) המנוהלת בידי מגשר, בה יבחנו הצדדים, יחד עם המגשר, את התאמת הגישור לסכסוך.

³⁰ המונח ישיבת מידע, היכרות ותיאום (מהו"ת) הוא רעיון שהועלה על ידי ד"ר פרץ סגל במסגרת דיוני צוות ההיגוי בעניין הגישור בבתי המשפט למשפחה ובבתי הדין הדתיים.

ישיבת מהו"ת, המנוהלת על ידי מגשר מקצועי, תאפשר לבעלי הדין, מצד אחד, להבין ולהכיר את הליך הגישור ולבחון אם יש בו כדי לתת מענה הולם לצורכיהם. מצד שני, אין בהשתתפות בה כדי לחייבם להשתתף בעל כרחם בהליך הגישור עצמו. ישיבת המהו"ת היא חלק משיטת הניהול השיפוטית (case management) בבית המשפט, הנוהגת בבתי המשפט בארץ זה מספר שנים³¹.

הטלת חובת התייצבות בישיבת מהו"ת, יש בה, על פני הדברים, כדי להגדיל את שיעור הפניה לגישור תוך שהיא מתאפיינת בחלק ניכר מן היתרונות של תכנית מן הסוג של "גישור חובה", מבלי שהיא מעוררת את החששות המתלווים להפעלתה של תכנית מסוג זה.

הנהגת חובת התייצבות בישיבת מהו"ת גם טומנת בחובה מסר חברתי חשוב כלפי ציבור המתדיינים, לפיו במקרים רבים ניתן ורצוי להגיע ליישוב את הסכסוך בתהליך של הידברות ובהסכמה, ללא צורך בהכרעה שיפוטית. הגבלת חובת התייצבות לישיבה המקדמית יש בה כדי להפחית את ההתנגדויות לתכנית ואת החששות מהפעלתה. ישיבת המהו"ת תוכל לספק לבעלי הדין ולעורכי דינם פורום נינוח להבנת מהותו של הליך הגישור, לליבון עיקרי חילוקי הדעות ביניהם ולהתנסות ראשונית בגישור - באמצעות הליך של "קדם גישור" (Intake) המכיל בתוכו אלמנטים "גישוריים". בעלי דין המעוניינים ליישב את הסכסוך בהסכמה, אולם חוששים כי יהיה בכך משום גילוי חולשה, יקבלו הזדמנות לגלות את רצונם לפנות לגישור.

יתירה מכך, ישיבת המהו"ת משתלבת בהליכים המשפטיים מבלי לעכבם, הואיל והיא מתקיימת בפרק הזמן שבין הגשת כתב הטענות האחרון לבין מועד קדם המשפט.

ישיבת המהו"ת מגלמת אם כן יתרונות המצויים הן במישור הציבורי והן במישור הפרטי. עם יתרונות אלה נמנים, בראש ובראשונה, הרחבת ההזדמנות להידבר וליישב סכסוכים בהסכמה, יעול תהליך יישוב הסכסוך, הקטנת הוצאות יישוב הסכסוך הן עבור מערכת בתי המשפט והן עבור בעלי הדין, השגת פתרונות יצירתיים העונים על הצרכים הייחודיים של הצדדים, ועוד. יתרונות אלה יכולים לבוא לידי ביטוי בזכות מעורבותו הפעילה של בית המשפט, המפנה את הצדדים לישיבת מהו"ת כבר בתחילת ההליכים המשפטיים, ובכך פותח בפניהם את הפתח לאפשרויות חדשות ליישוב הסכסוך.

³¹ הועדה לבדיקת מבנה מחלקת ניהול שיפוטית בראשות השופט (בדימוס) יצחק רביבי עמדה על כך, כי "זוהי הדרך הראויה מבחינה ערכית וחברתית, והיא גם דרך יעילה יותר... התמשכותם של הליכים רבים במערכת בתי המשפט היא, בין היתר, תוצאה של משפטים בהם נשמעות ראיות בשיטה האדברסרית, מבלי שנגקטו צעדים מוקדמים מספיקים לסיום המחלוקת קודם לשמיעת הראיות וככל האפשר בדרך של הסכמה". ר': דו"ח הועדה לבחינת מבנה מחלקת ניהול שיפוטית לעיל, הערה 3, עמ' 5.

מטעמים אלה המליצה ועדת רביבי, בין היתר, כי המחלקות לניתוב תיקים בבתי המשפט ישימו דגש על הפניית תיקים לגישור ועל יישוב הסכסוך בהסכמה כבר בשלב המקדמי של התיק.

יודגש כי דרך ההפניה והכניסה להליך גישור אין בה כדי לשנות את אופי הליך הגישור עצמו, המבוסס על הסכמה. יתירה מכך, על פי התוכנית המוצעת, הצדדים אינם מחוייבים לפנות לגישור, וההחלטה אם לעשות כך נתונה בידיהם כל העת, כך שגם עצם הכניסה להליך הגישור מושתתת על הסכמה.

חששות נוספים, כמו החשש כי הפעלת התכנית תרע את מצבם של צדדים חלשים או תביא לברוקרטיזציה של הליכי הגישור, בשל הציפיה להקטנת עומס התיקים של בית המשפט, ניתנים להתמודדות באמצעות תכנון מדוקדק של תכנית הגישור, בחירת מגשרים בעלי כישורים ומיומנות גבוהים וליווי מתמשך של תכנית הערכה.

נעבור עתה להצגת פרטי התכנית הניסיונית המוצעת על ידי הועדה.

פרק שלישי

התכנית הניסיונית המוצעת על ידי הועדה

א. מטרת התכנית

1. בחינת ההשפעה של ישיבת המהו"ת על הנושאים הבאים:
 - א. הגברת שיעור ההסכמה לפנות לגישור;
 - ב. התמודדות עם התנגדויות של בעלי דין לפנות לגישור;
 - ג. הגברת הנכונות ליישב את הסכסוך בהסכמה בתיקים שחזרו להתדיינות בבית המשפט לאחר ישיבת המהו"ת (או לאחר הליך גישור שלא הסתיים בהסכם).
2. בחינת ההשפעה של מיומנות המגשרים על השגת המטרות המנויות בסעיף 1.
3. זיהוי המאפיינים של סכסוכים אותם ניתן ליישב בגישור.

ב. תיאור התכנית

1. ישיבת המהו"ת – עקרונות

במסגרת התוכנית תתקיים ישיבת מידע, היכרות ותיאום (להלן: ישיבת מהו"ת) שבה ישתתפו בעלי הדין. הישיבה תנוהל על ידי מגשר שייבחר מתוך מאגר המגשרים של התוכנית, בעל כישורים שיפורטו בהמשך. בישיבה יינתן לצדדים הסבר על הליך הגישור, יזוהו הנושאים העיקריים שבמחלוקת ביניהם, ותיבחן, יחד עם הצדדים, האפשרות ליישב את הסכסוך בדרך של גישור. לאחר ישיבת המהו"ת יפנו בעלי הדין להליך גישור, אם הסכימו לכך. הגישור ינוהל על ידי המגשר שניהל את ישיבת המהו"ת או על ידי מגשר אחר מתוך מאגר המגשרים של התוכנית שעליו הסכימו הצדדים. התוכנית תחול על תיקים אזרחיים בלבד ותלווה בהערכה בכל שלביה.

2. התובענות עליהן תחול התוכנית

בבית משפט השלום – תובענות אזרחיות שסכומן או שווי נושאן עולה על 50,000 ש"ח, למעט תובענות בסדר דין מקוצר שלא ניתנה בהן רשות להתגונן ותובענות שעילתן בחוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה - 1975.

מנהל בתי המשפט רשאי יהיה להורות על הגבלת מספר התביעות שיופנו, בשים לב, בין היתר, למספר המגשרים ולתחומי התמחותם, ובלבד שהתובענות שיופנו ייבחרו באופן מדגמי.

בתי המשפט בהם תופעל התוכנית: בית משפט השלום בתל-אביב; בית משפט שלום במחוז המרכז (ראשון לציון); בית משפט השלום בירושלים.

בשלב מאוחר יותר תיבחן האפשרות להפעיל את התכנית גם בבתי משפט מחוזיים ובבתי דין לעבודה.

משך התכנית: שנתיים.

■ דיון

הועדה שקלה אם להגביל את התוכנית לסוג תיקים מסוים או להרחיב את היריעה ולהחילה על תיקים מסוגים שונים. הועדה בחנה את המחקר בתחום³², המלמד כי מיון תיקים על סמך כתבי הטענות בלבד, למשל על פי סוג התיק, מורכבותו, או מספר הצדדים להליך, אינו תמיד מביא להתאמה אופטימלית בין הסכסוך לבין ההליך המתאים ביותר כדי ליישבו. דברים אלה קיבלו תימוכין גם מפי עדים שהופיעו בפני הועדה (ראו למשל עדותו של ד"ר פרץ סגל, סיכום דיון מיום 9.7.04, עדותה של הנשיאה עדנה בקנשטיין, סיכום דיון מיום 27.12.04, ועדותה של עו"ד תמר ברק, סיכום דיון מיום 17.11.04).

מסקנת הועדה היא כי התאמת התיק לגישור תלויה במידה רבה בנתונים האישיים של בעלי הדין, במידת שיתוף הפעולה שלהם עם המגשר, בעוצמת הקונפליקט ובנושאים נוספים, שקשה להתרשם מהם מקריאת כתבי הטענות. לכן, ככל שהמיון נעשה בתהליך של אינטראקציה עם בעלי הדין ובאי כוחם, במסגרת ישיבת המהו"ת, כך סביר להניח שיהיה מדויק ומהימן יותר. יתר על כן, תחולה רחבה של התוכנית על מגוון סוגי תיקים יש בה כדי לספק אפשרות נרחבת יותר לזיהוי מאפיינים של סכסוכים אותם ניתן ליישב בגישור.

הועדה ממליצה להחיל את התוכנית על תובענות אזרחיות שסכומן או שווי נושאן עולה על 50,000 ש"ח. על תיקים אלה לא חלות הוראות פרק ט"ז 1 לתקנות סדר הדין האזרחי בעניין תובענות בסדר דין מהיר. עם זאת, ולאור העובדה שמדובר בתכנית נסיונית וכי ייתכן שהמגשרים שייבחרו לא יוכלו להתמודד עם כמות התיקים שיופנו, הוצע כי מנהל בתי המשפט יוכל להגביל את כמות התביעות שיופנו ובלבד שאלה ייבחרו באופן מדגמי.

³² ראו למשל James S. Kakalik et al, An Evaluation of Mediation and Early Neutral Evaluation Under the Civil Justice Reform Act, 14-15,53 (1996); R. Wissler, Court Connected Mediation in General Civil Cases: What we know from Empirical Research, 17 **Ohio State Journal on Dispute Resolution** (2002), 641; Kathy Mack, Court Referral to ADR: Criteria and Research, National Dispute Resolution Advisory Council and Australian Institute of Judicial Administration (2003), 61

3. המגשרים בתכנית

מנהל ישיבת המהו"ת יהיה מגשר מקצועי שיבחר מתוך מאגר מגשרים שיוקם לצורך התוכנית.

■ דיון

בפני הועדה עמדו אפשרויות שונות לעניין זהות בעל התפקיד שינהל את ישיבת המהו"ת. הועדה דנה באפשרות לניהול ישיבת המהו"ת על ידי שופט או רשם של בית המשפט, מגשר המועסק באופן קבוע על ידי בית המשפט או מגשר מתוך מאגר מגשרים שיבחרו במרכז לצורך הפעלת התוכנית.

א. ניהול הישיבה על ידי שופט או רשם של בית המשפט: יתרונה של דרך זו היא שניהול הישיבה והמלצה לפנות לגישור הנעשית על ידי גורם בעל סמכות ומעמד שמכיר את התיק, עשויים לצמצם את שיעור המקרים שבהם תתקל ההפניה לגישור בהתנגדות.

חסרונה של דרך זו הוא, כי ישיבה המנוהלת על ידי שופט, עשויה לשאת אופי שיפוטי יותר מאשר גישורי, דבר שיפגע בסיכויי הצלחתה לחשוף בפני בעלי הדין את אופיו ומהותו של הגישור, על סגולותיו הייחודיות. חסרון נוסף הוא ניהול הישיבה בידי שופט או רשם יגזול מן השופט זמן שיפוטי אותו עליו להקדיש למשימות שיפוטיות.

ב. ניהול הישיבה על ידי מגשר קבוע המועסק על ידי בית המשפט: ניהול ישיבת המהו"ת על ידי מגשר עשויה, מחד גיסא, לחשוף את בעלי הדין לדרך עבודתו של המגשר ולהליך הגישור. מאידך גיסא, מגשר שמועסק על ידי בית המשפט וכל תפקידו ניהול ישיבות מהו"ת, לא יהיה זמין להמשך ניהול הגישור עצמו, אם הסכימו הצדדים לפנות לגישור בתום ישיבת המהו"ת, דבר שימנע את היתרון של המשכיות הטיפול בתיק.

בנוסף, קיים חשש שעיסוק בלעדי בישיבת מהו"ת, שאין לאחריה אפשרות להמשיך לגישור של ממש, עלול להפוך את ישיבת המהו"ת לעיסוק רוטיני נטול תוכן מהותי, תופעה אותה מבקשת הועדה למנוע.

ג. מגשר מתוך מאגר מגשרים שיבחרו במרכז לצורך הפעלת התוכנית

המגשרים שייבחרו יהיו בעלי כישורים ומיומנות גבוהים ובעלי ניסיון מקצועי. לדעת הועדה, ניהול ישיבת המהו"ת בידי מגשרים מקצועיים ומיומנים מתוך המגזר הפרטי, אשר יוכלו במאגר מגשרים שיעמוד לרשות בית המשפט, יאפשר לבעלי הדין להיחשף להליך הגישור, לאופיו ולמהותו, ואף להכיר את המגשר שעשוי להמשיך לנהל את הגישור, אם הסכימו לכך.

4. כישורים וניסיון של המגשרים בתכנית

תנאי מקדמי להשתתפות במאגר המגשרים הוא היכללות ברשימת המגשרים של בתי המשפט על פי תקנות בתי המשפט (רשימת מגשרים), התשנ"ו-1966. כן יידרשו המגשרים להציג המלצה בכתב של שני ממליצים מתחום הגישור לגבי יכולת מקצועית וכישורים אישיים.

בהליך בחירת המגשרים יובאו בחשבון נתונים נוספים, ובהם כישורים אישיים, ניסיון מעשי בגישור, ניסיון בגישור בתיקים המופנים על ידי בית המשפט וניסיון בתחום העיסוק המקצועי.

■ תחומי התמחות

למאגר המגשרים יבחרו מגשרים מתחומי התמחות שונים. בהעברת תיקים למגשרים, יתחשב בית המשפט, ככל שהדבר יתאפשר, במומחיות המגשרים בתחום הסכסוך המסוים.

■ השתתפות בפעילות מקצועית

מגשר המבקש להיכלל במאגר המגשרים של התכנית יתחייב להשתתף בהשתלמויות ובכל פעילות מקצועית אחרת שתידרש על ידי מנהל התכנית, וכפי שיקבע ראש תחום הכשרה ופיתוח מקצועי במרכז הארצי לגישור וליישוב סכסוכים במשרד המשפטים.

במסגרת התכנית יוקמו קבוצות הדרכת עמיתים, שידונו, בין היתר, באפיונים היחודיים של ישיבת המהו"ת ובאופן ניהולה, ובכלל זה, דרכי התמודדות עם התנגדות של בעלי הדין לפנות להליכי גישור. בין היתר, ידונו נושאים כגון האפשרות לבחון באופן מדויק את הנושאים העולים לדין, האפשרות לבחון את יכולתם של הצדדים לנהל משא ומתן, אבחון ציפיות הצדדים ומצבם הרגשי בקשר לסכסוך, איתור יחסי הכוח בין הצדדים, ושאלות אחרות.³³

³³ נושאים אלה פורטו למשל, באוסטרליה על ידי ה-National Alternative Dispute Resolution Advisory Council, - NADRAC: A Framework for ADR Standards (Report to the Commonwealth Attorney General, 2001) at 105.
לעניין הצורך בהכשרה מיוחדת להליך מעין זה ראו לדוגמה Report 106, Community Justice Centers, NSW Law Reform Committee, Australia, February 2005, 91.

■ דיון

המחקר והניסיון בתחום מלמדים, כי רמתו המקצועית של המגשר שאליו מופנה הסכסוך היא המפתח לא רק להצלחתו של הגישור בסכסוך המסוים, אלא גם לאמון ציבורי במוסד הגישור כולו.³⁴

על כן, חיוני שמגשר שינהל את ישיבת המהו"ת יהיה בעל כישורים, ניסיון ומיומנות גבוהים.

לענין זה חשוב להדגיש, כי כאשר ההפניה לגישור נעשית על ידי בית המשפט – ובמיוחד במסגרת תוכנית המופעלת על ידי בית המשפט – לבית המשפט אחריות להבטיח רמה מתאימה של מגשרים.³⁵

5. אופן הפעלת התוכנית

- א. הליך ההזמנה לישיבת המהו"ת וצורת הזימון יפורטו בתקנות סדר הדין האזרחי (תיקון), התשס"ו - 2006.
- ב. לאחר שהסתיים שלב הגשת כתבי הטענות, ימציא בית המשפט לבעלי הדין הזמנה לישיבת מהו"ת. ההזמנה תומצא תוך 7 ימים מחלוף המועד להגשת כתב הטענות האחרון והיא תיחתם על ידי שופט או רשם. ההזמנה תישלח הן לבעלי הדין והן לעורכי דינם.
- ג. בעלי הדין עצמם יתייצבו בישיבת המהו"ת, ורשאים הם להתייצב עם עורכי דינם.
- ד. בהזמנה יצוין שם המגשר שינהל את ישיבת המהות ומקום משרדו, והמועד בו תתקיים ישיבת המהו"ת. להזמנה יצורף הסבר בעניין התכנית והליך הגישור.
- ה. היה אחד מבעלי הדין מדינה או תאגיד, יתייצב בישיבת המהו"ת נציג מטעמם הבקי בפרטי התובענה ומוסמך להחליט בעניינה.
- ו. בית המשפט רשאי לחייב בעל דין שלא התייצב לישיבת מהו"ת בהוצאות, וכן רשאי הוא, אם בעל הדין שלא התייצב הוא התובע, להורות על מחיקת התובענה.
- ז. ישיבת המהו"ת תתקיים לא יאוחר מ-45 יום מיום המצאת ההזמנה. הישיבה תמשך עד תשעים דקות בהתאם להחלטת המגשר.

³⁴ כך עלה למשל מדו"ח ועדת ההיגוי לעניין יישוב סכסוכים שהמדינה צד להם בדרך של גישור, לעיל, הערה 5, שם נאמר (בעמוד 29): "למעשה ניתן לומר, כי התנסות שלילית בגישור ותסכול מרמת המגשרים הופיעה כסיבת התנגדות מרכזית לגישור כמעט אצל כל הפרקליטים והיועצים המשפטיים שהופיעו בפני הועדה."

³⁵ על כך עמדה הועדה המייעצת לגישור בבתי המשפט, בדו"ח שהגישה בחודש מאי 1998: "כאשר מדובר במגשרים שאליהם פונים בעלי הדין לפי המלצה או הפניה של בתי המשפט, גם אם השופט אינו נוטל על עצמו אחריות לתוצאות הגישור, אין להתעלם מן העובדה שציבור עורכי הדין והקהל הרחב מקבלים את המלצתו של השופט כבעלת משקל מיוחד, ומניחים שהיא ניתנה על בסיס מוצק ככל שניתן". דו"ח הועדה המייעצת לפישור בבתי המשפט, מאי 1998, עמ' 5.

ח. בעלי הדין רשאים להסכים, בתיאום עם המגשר, על מועד אחר לקיום הישיבה, או על קיום הישיבה בפני מגשר אחר מתוך רשימת המגשרים של התכנית, ובלבד שהפגישה תתקיים בתוך המועד האמור לעיל. בעלי הדין יודיעו על כל שינוי כאמור לבית המשפט.

ט. בעל דין אחד או יותר רשאי להודיע, תוך 7 ימים מיום שהומצאה לו ההזמנה, אם הוא מעדיף לקיים את ישיבת המהו"ת במקום אחר מזה שצוין בהזמנה או בבית המשפט. הודיע בעל דין כאמור, יקבע בית המשפט את מקום הפגישה.

■ דיון

הועדה מציעה כי ישיבת המהו"ת תתקיים בשלב מוקדם של חיי התיק, שכן ההנחה היא, כי ככל שהגישור מתקיים בשלב ראשוני יותר של הסכסוך, כך יהיו הצדדים פחות מבוצרים בעמדותיהם, ישקיעו פחות משאבי זמן וכסף בהליך המשפטי ויגלו פתיחות רבה יותר לגישור. עם זאת, יש לזכור כי בחלק מן התיקים עשויים בעלי הדין לחשוש מפני הגישור בשלב זה ולהעדיף לדחות את ההחלטה אם לפנות לגישור לשלב מאוחר יותר.

6. תוכן ישיבת המהו"ת

בישיבת המהו"ת יסביר המגשר לצדדים את עקרונותיו של הליך הגישור ומטרתו. הצדדים יציגו בתמצית את מהות הסכסוך ויבחנו, ביחד עם המגשר, את התאמת הגישור לסכסוך ואת האופן בו יוכל הגישור לסייע ליישוב הסכסוך. בישיבת המהו"ת תהיה לצדדים הזדמנות להכיר את המגשר. התרשמות בלתי אמצעית מאישיותו של המגשר ומן האופן בו הוא מנהל את הישיבה עשויה להיות חשובה בכל הקשור להחלטה אם לפנות לגישור.

תוכנה של ישיבת המהו"ת יישאר חסוי בפני בית המשפט, וזה לא יקבל דיווח על הדברים שנאמרו במהלכה. אין בכך כדי לשחרר את המגשר מחובת דיווח לבית המשפט על עצם קיום ישיבת המהו"ת, התייצבות הצדדים או מי מהם, והסכמתם של הצדדים או אי-הסכמתם לפנות לגישור.

7. תוצאות ישיבת המהו"ת

בתום הישיבה יחליטו בעלי הדין אם ברצונם לפנות לגישור אם לאו. החליטו כי אינם רוצים להמשיך לגישור, יוחזר התיק לבית המשפט להמשך הדיון. הסכימו בעלי הדין לפנות לגישור, ימשיך הגישור אצל אותו מגשר אשר ניהל את ישיבת המהו"ת, או אצל מגשר אחר, מתוך מאגר המגשרים של התוכנית או מחוצה לו, הכל בהתאם להסכמת הצדדים.

8. מימון

ישיבת המהו"ת לא תהיה כרוכה בתשלום מצד בעלי הדין, והמגשרים לא יגבו בגינה שכר טרחה. הסכימו בעלי הדין להעביר את הסכסוך ביניהם לגישור בפני מגשר מתוך מאגר המגשרים של התוכנית, לא יעלה שכר טרחת המגשר על סך של 300 ש"ח לשעה מכל צד בתוספת מע"מ.

■ דיון

הועדה בחנה אופציות שונות למימון ישיבת המהו"ת והליך הגישור שיתנהל בעקבותיה. בין היתר, שקלה הועדה אם כאשר בית המשפט מחייב פניה להליך, ראוי לחייב את בעלי הדין לשלם עבורו ולשאת בנטל כספי נוסף, מעבר לתשלום האגרה.

לענין זה הבחינה הועדה בין שני שלבים: שלב ישיבת המהו"ת ושלב הליך הגישור עצמו.

לענין ישיבת המהו"ת, מאחר שלפי התכנית המוצעת יהיו בעלי הדין מחוייבים להשתתף בה, סבורה הועדה כי ישיבה זו היא חלק אינטגרלי משירותי בית המשפט, ומטעם זה ראוי לפטור את בעלי הדין מתשלום בגינה.

עם סיום תכנית הפיילוט ולאור ממצאיה, ראוי לשקול מימון הישיבה בדרכים אחרות, למשל על ידי בית המשפט או במסגרת אגרת בית המשפט. (עדותו של מנהל בתי המשפט, השופט בעז אוקון, מיום 29.7.04).

בשלב זה, לאור העובדה כי מדובר בתכנית ניסיונית ולאור נכונותם של מגשרים ועורכי דין שהופיעו בפני הועדה לנהל את ישיבת המהו"ת בשלב הפיילוט ללא תשלום (לענין זה ר' למשל עדותם של עו"ד שי פורת ושל עו"ד יורם אלרואי, סיכום דיון מיום 12.9.04, עדותם של המגשרים אורה גולדנברג וירון בן-דוד, סיכום דיון מיום 13.10.04, עדותו של עו"ד שי סגל, סיכום דיון מיום 12.9.04), ממליצה הועדה כי בשלב התכנית הניסיונית לא ייגבה מבעלי הדין שכר טרחה בגין ניהול ישיבת המהו"ת.

לענין הגישור, הרי להבדיל מישיבת המהו"ת, ההשתתפות בגישור עצמו כפופה להסכמת הצדדים. בנסיבות אלה, מתעוררת השאלה מי צריך לשאת בעלויות הגישור.

לענין זה נטען בפני הועדה, כי מאחר שבית המשפט מציע את הגישור כחלופה להליך השיפוטי, אין הצדקה להטיל את עלויות הגישור על בעלי הדין, שעלולים לראות בכך ניסיון של המדינה לקצץ בדרך זו את עלויות מערכת השפיטה. עוד נטען, כי יש לאפשר גישה שווה לגישור לפי אותן בסיס שבו קיימת גישה שווה לשירותים האחרים שמעניק בית המשפט, ואילו חיוב בעלי הדין בתשלום עבור הגישור עלול ליצור מצב שבו שירותי הגישור יהיו נגישים רק לבעלי דין בעלי יכולת כלכלית. מנגד, נטען כי תשלום עבור הגישור יוצר אצל בעלי הדין מחוייבות להשתתף בו.

לאחר שקילת העמדות השונות ממליצה הועדה, כי בשלב התכנית הניסיונית ישאו בעלי הדין בשכר טרחת המגשר. הועדה ממליצה על שכר טרחה בסכום אחיד בסך 300 ש"ח לשעה מכל צד.

הועדה בחנה אם וכיצד ניתן להסדיר סבסוד מלא או חלקי של שירותי הגישור לבעלי דין מעוטי יכולת. נמצא, כי בשלב התכנית הניסיונית אין אפשרות מעשית לכך. עם זאת, לאחר שיתקבלו ממצאי תכנית הפיילוט, ראוי לבחון את הנושא באופן יסודי. לעניין בעלי דין המיוצגים על ידי הלשכה לסיוע המשפטי, מציעה הועדה לבחון את הפנייתם לגישור בדרך של עריכת תכנית ניסיונית במסגרת הלשכה לסיוע משפטי.

9. הערכת התוכנית

התוכנית תלווה בהערכה מקצועית שוטפת, על מנת לאפשר זיהוי בעיות שיתעוררו במסגרת הפעלתה ותיקונן, וכן לצורך הסקת מסקנות לעתיד. מוצע כי תכנית ההערכה תתוכנן ותופעל על ידי ראש תחום הערכה במרכז הארצי לגישור וליישוב סכסוכים במשרד המשפטים, ובתיאום עם חברי הועדה ועם מנהל התוכנית. הערכת ביניים תוגש בתום השנה הראשונה להפעלת התכנית. בתום התכנית תוגש הערכה מסכמת.

ג. הסברה ופרסום

מוצע כי הפעלת התוכנית תלווה בפרסום ציבורי רחב וכן בחשיפת התכנית בקרב ארבעה קהלי יעד עיקריים:

- שופטים בכלל ושופטי בתי המשפט בהם תתנהל התוכנית בפרט.
- עוזרים משפטיים של מערכת בתי המשפט בכלל וכן אנשי המנ"ת והעוזרים המשפטיים שיהיו מעורבים בהפעלת התוכנית בפרט.
- ציבור עורכי הדין/לשכת עורכי הדין.
- הציבור הרחב.

ד. משאבים וכוח אדם

הועדה מציעה כי התוכנית תנוהל ותופעל על ידי המרכז הארצי לגישור וליישוב סכסוכים במשרד המשפטים, אשר לו הכלים המקצועיים והניסיון הדרושים לניהול תוכנית כאמור, ביחוד בכל הנוגע לניהול המקצועי של התוכנית ולהערכתה.

יש להקצות משאבים וכוח אדם לצורך הפעלתה, ניהולה והערכתה של התוכנית כדלקמן:
א. מנהל התוכנית.

ב. עוזר משפטי או אחר שיסייע למנהל התוכנית.

ג. עוזרים נוספים למנהל התוכנית בתקן של סטודנט.

ד. עוזר משפטי או אחר שיסייע לממונה על הערכת התוכנית, וכן 2 עוזרים נוספים בתקן של סטודנט.

ה. ממונה על הסברה ופרסום של התוכנית הניסיונית, לרבות הכנת חומרים כגון עלוני הסברה, חוברות הדרכה, מצגת ממוחשבת וכיוב'.

ו. שופט או רשם מתוך מצבת השופטים/הרשמים שיהיה אחראי לתכנית בבית המשפט בו תופעל התוכנית; עוזר משפטי שיהיה אחראי לניהול התוכנית באותו בית משפט, בתיאום עם מנהל התוכנית.

בנוסף לאמור לעיל נדרשת תוכנה ממוחשבת לניהול התוכנית, ומעבד נתונים לצורך הערכת התוכנית.

נושאי תפקידים אלה במרכז הארצי לגישור וליישוב סכסוכים במשרד המשפטים ישתתפו בהפעלת התוכנית כדלקמן:

- א. ממונה על נושא מנגנונים ליישוב סכסוכים בבית המשפט - יועצת לתכנית.
- ב. ראש תחום הערכה - אחריות כוללת להערכת התכנית.
- ג. ראש תחום הכשרה ופיתוח מקצועי - אחריות לעניין הכשרה ופיתוח מקצועי בתוכנית.

ה. תקנות סדר הדין

יפורסמו תקנות סדר דין - תקנות סדר הדין האזרחי (תיקון מס...), התשס"ו 2006, נוסח מוצע של התקנות מובא בנספח ג' לדין וחשבון זה.

ו. שלבי הפעלת התוכנית

- (א) קבלת אישור שר המשפטים ונשיא בית המשפט העליון לתכנית.
- (ב) מינוי מנהל לתוכנית.
- (ג) הקצאת שופט או רשם ועוזרים משפטיים בבתי המשפט שבהם תופעל התוכנית.
- (ד) פרסום תקנות סדר הדין האזרחי (תיקון), התשס"ו - 2006 (נספח ג' לדין וחשבון).
- (ה) פרסום מכרז לבחירת מאגר מגשרים.
- (ו) עיבוד סדנא להכשרת המגשרים בניהול ישיבת מהו"ת, על יסוד הקווים שהותוו בדין וחשבון זה.
- (ז) חשיפת התוכנית בפני שופטים, רשמים ועוזרים משפטיים.
- (ח) חשיפת התוכנית בפני ציבור עורכי הדין.
- (ט) תחילת הפעלת התוכנית בבתי המשפט המיועדים.

סוף דבר

התכנית הניסיונית המוצעת איננה אלא דרך אחת להגברת השימוש בגישור בארץ. מאחר שהועדה הוקמה כדי לבחון דרכים להגברת השימוש בגישור בבתי המשפט, מטבע הדברים, התמקדנו בראש ובראשונה בבית המשפט ובתכנית ניסיונית שתיערך במסגרתו.

עם זאת, חשוב להדגיש, כי המעבר מתרבות של התדיינות ומאבק לתרבות של גישור והידברות כרוך בשינוי חברתי עמוק. לשם כך, לא די בתכנית המוצעת: הטמעת הגישור כהליך מקובל ונפוץ ליישוב סכסוכים - בין בבית המשפט ובין מחוצה לו - היא פעולה חינוכית ארוכת טווח. אין לצפות לפתרונות קסם. נדרשות פעולות נוספות, ובהן: השתלמויות לעורכי דין, לרבות הכשרת עורכי דין המופיעים בגישור כמייצגי צד; שילוב סעיפי גישור בהסכמים; הטמעת הגישור כשיטת ניהול בארגונים, לרבות במשרדי הממשלה ובמוסדות המדינה; פרסום והסברה על הגישור בתקשורת האלקטרונית, ועוד.

אנו פונים בזה לכל הגורמים המעוניינים בקידומו של הגישור, ובכללם משרד המשפטים, מערכת בתי המשפט, לשכת עורכי הדין ועמותת מגשרי ישראל, לנקוט פעולות נוספות ברוח הצעות אלה להטמעה מערכתית של הגישור בארץ.

■ **נספחים** ■

■ **נספח א'**

חוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד - 1984, סעיפים 79א - 79ד

■ **נספח ב'**

תקנות בתי המשפט (רשימת מגשרים), התשמ"ו - 1996

■ **נספח ג'**

הצעה לתקנות: תקנות סדר הדין האזרחי (תיקון), התשס"ו - 2006

נספח א'

חוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד – 1984

פשרה

- 79א. (א) בית משפט הדין בענין אזרחי רשאי, בהסכמת בעלי הדין, לפסוק בענין שלפניו, כולו או מקצתו, בדרך של פשרה.
- (ב) אין באמור בסעיף קטן (א) כדי לגרוע מסמכותו של בית המשפט להציע לבעלי הדין הסדר פשרה או לתת, לבקשת בעלי הדין, תוקף של פסק דין להסדר פשרה שעשו ביניהם.

בוררות

- 79ב. (א) בית משפט הדין בענין אזרחי רשאי, בהסכמת בעלי הדין, להעביר ענין שלפניו, כולו או מקצתו, לבוררות, וכן רשאי הוא, בהסכמתם, להגדיר את תנאי הבוררות.
- (ב) בעלי הדין, באישור בית המשפט, ימנו את הבורר; לא באו בעלי הדין לידי הסכמה על הבורר, רשאי בית המשפט למנותו מתוך רשימה שהגישו לו בעלי הדין, או לפי בחירתו – באין רשימה כזו.
- (ג) הוראות חוק הבוררות, התשכ"ח – 1968, יחולו על בוררות לפי סעיף זה; אולם "בית המשפט" שבסעיף 1 לחוק האמור יהיה בית המשפט שהעביר את הענין לבוררות.

גישור

- 79ג. (א) בסעיף זה –
- "גישור" – הליך שבו נועד מגשר עם בעלי הדין, כדי להביאם לידי הסכמה ליישוב הסכסוך, מבלי שיש בידו סמכות להכריע בו;
 - "הסדר גישור" – הסכם בין בעלי הדין על יישוב סכסוך שביניהם שהושג בסיומו של הליך גישור;
 - "מגשר" – מי שתפקידו לסייע בידי בעלי הדין להגיע להסכמה על יישוב סכסוך שביניהם בהליך גישור בדרך של ניהול משא ומתן חופשי.

- (ב) בית המשפט רשאי, בהסכמת בעלי הדין, להעביר תובענה לגישור.
- (ג) בהליך הגישור רשאי מגשר להיוועד עם בעלי הדין, יחד או לחוד, ועם כל מי שקשור לסכסוך; ורשאי הוא להיפגש עם בעל דין, בהסכמתו, בלי עורך דינו.

- (ד) דברים שנמסרו במסגרת הליך גישור לא ישמשו ראיה בהליך משפטי אזרחי.
- (ה) העביר בית המשפט ענין לגישור, יעכב את ההליכים שלפניו לתקופה שיקבע, ורשאי הוא להאריך את התקופה בהסכמת בעלי הדין.
- (ו) לא הגיעו בעלי הדין להסדר גישור עד תום התקופה האמורה בסעיף קטן (ה), יחודשו ההליכים בבית המשפט; אולם רשאי בית המשפט, על-פי בקשה של המגשר או של בעל דין, לחדשם בכל עת לפני תום התקופה האמורה.
- (ז) הגיעו בעלי הדין להסדר גישור, יודיע על כך המגשר לבית המשפט, ובית המשפט יהיה רשאי ליתן להסדר תוקף של פסק דין.
- (ח) הגיעו צדדים לסכסוך להסכמה על יישוב הסכסוך שביניהם בגישור שנערך לפי חוק זה, רשאי בית המשפט המוסמך לדון בתובענה נושא הסכסוך לתת להסדר הגישור שהושג ביניהם תוקף של פסק דין, אף אם לא הוגשה תובענה באותו סכסוך.

תקנות לענין בורות וגישור

179. ד.79 (א) שר המשפטים רשאי להסדיר בתקנות -

- (1) סדרי מינוי בורר או מגשר;
- (2) סדרים וכללים בהליך גישור וניהולו;
- (א2) הכשירות, הכישורים והניסיון הנדרשים ממגשר המבקש להיכלל ברשימת המגשרים כאמור בפסקה (ב2), לרבות השכלה והכשרה בגישור;
- (ב2) רשימת המגשרים שתעמוד לרשות בתי המשפט ובה פרטים לענין המגשר, לרבות הנושאים שבהם הוא מתמחה והערכת מיומנותו;
- (3) התעריף המקסימלי לשכר טרחה שישולם לבורר או למגשר על ידי בעלי הדין;
- (4) הטלת הוצאות בהליכי בורות וגישור, והערכתן;
- (5) אגרות לענין רישום ברשימת המגשרים והערכת מיומנות כאמור בפסקה (ב2).
- (ב) תקנות לפי סעיף קטן (א)(א2), (3) ו-(5) טעונות אישורה של ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת.

¹⁹ מתוך דברי פרופסור דוד מץ, בהופעתו בפני חברי הוועדה ביום 19.1.05.

נספח ב'

תקנות בתי המשפט (רשימת מגשרים), התשנ"ו - 1996

בתוקף סמכותי לפי סעיפים 79ד(א) ו-109 - לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד - 1984 (להלן - החוק), סעיף 26(א) לחוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה - 1995 ושאר הסמכויות הנתונות לי לפי כל דין, אני מתקין תקנות אלה:

הגדרות

1. בתקנות אלה -
"בית משפט" - למעט בית משפט לתביעות קטנות;
"גישור" - כמשמעותו בסעיף 79 לחוק;
"המרכז הארצי" - המרכז הארצי לגישור וליישוב סכסוכים במשרד המשפטים;
"מגשר" - כמשמעותו בתקנות בתי המשפט (גישור), התשנ"ג - 1993 (להלן - תקנות הגישור).

רשימת מגשרים

2. (א) מנהל בתי המשפט (להלן - המנהל) יעמיד לרשות בתי המשפט רשימה של מגשרים (להלן - הרשימה), לפי הנושאים שבהם הם מתמחים; המנהל יעדכן את הרשימה מדי ששה חודשים, אם יהיה צורך בכך, ורשאי הוא לאחר התייעצות עם הוועדה המייעצת לפי תקנה 3, להוציא מגשר מן הרשימה מטעמים שיפרט.
(ב) ברשימה יכללו מגשרים בעלי הכישרים והנסיון המקצועי שנתמנו לפי תקנות אלה.

ועדה מייעצת

3. המנהל, באישור שר המשפטים, ימנה ועדה מייעצת לענין גישור שתייעץ לו בקביעת אמות המידה לענין הכישרים והניסיון הנדרשים ממגשר, לענין הדרישות להוכחתם, ולענינים אחרים, לפי בקשתו (להלן - הועדה המייעצת).

כישרים וניסיון

- 3א. (א) מגשר שייכלל ברשימה הוא מי שנתקיימו בו כל אלה:
 - (1) עבר קורס הכשרה עיוני ומעשי של הליך הגישור (להלן - הכשרה כללית) של 40 שעות לימוד לפחות או קורס הכשרה בעניני משפחה של 60 שעות לפחות (להלן - הכשרה בעניני משפחה);
 - (2) הוא בעל תואר בוגר מאת מוסד מוכר לפי סעיף 9 לחוק המועצה להשכלה גבוהה, התשי"ח - 1958, ויש לו חמש שנות ניסיון לפחות בתחום עיסוקו המקצועי;
 - (3) אם הוא נמנה ברשימת המגשרים בעניני משפחה -

ועדה לבחינת דרכים להגברת השימוש בגישור בבתי המשפט

(א) הוא בעל תואר מוסמך לפחות בפסיכולוגיה, בעבודה סוציאלית או ביעוץ חינוכי או בתחום אחר שאישרה הועדה המייעצת, ויש לו ניסיון של חמש שנים לפחות בתחום לימודיו, או שהוא רשום בפנקס חברי לשכת עורכי הדין ועסק בעריכת דין חמש שנים לפחות;

(ב) עבר הכשרה בענייני משפחה, ואם עבר הכשרה כללית – עבר קורס השלמה בענייני משפחה של 20 שעות לימוד לפחות.

(ב) תכנית הלימודים של קורס ההכשרה תאושר בידי הועדה המייעצת, אשר תבחן את כישוריהם של מנחי הקורס ואת ניסיונם; הקורס יהיה כפוף להערכה תקופתית של הועדה המייעצת.

הערכה תקופתית

3.3. (א) מגשר שייכלל ברשימה יהיה נתון להערכה תקופתית מטעם המרכז הארצי.

(ב) המרכז הארצי רשאי לקיים הערכה תקופתית, בין מיוזמתו ובין אם הוגשה לו תלונה על הליכי גישור שניהל אותו מגשר.

(ג) המרכז הארצי רשאי להביא בפני הועדה המייעצת את ממצאי ההערכה התקופתית, כדי שתשקול אם להמליץ למנהל להוציא מגשר מן הרשימה.

בקשה להיכלל ברשימת המגשרים

4. (א) בקשה להיכלל ברשימה תוגש למנהל בשלושה עותקים לפי טופס 1 שבתוספת; לבקשה תצורף התחייבות של המועמד לקיים את הגישור על פי תקנות הגישור.

(ב) ברשימת המגשרים ייכללו מגשרים אשר הודיעו כי יהיו מוכנים להתחיל בגישור בתוך תקופה שלא תעלה על עשרים ואחד ימים משעה שיידרשו לכך או בתוך תקופה קצרה יותר שיקבע בית המשפט, ואשר הודיעו על שכר הטרחה המרבי שלהם לשעה.

(ב1) לא ייכלל ברשימה מגשר שהורשע בעבירה אשר מחמת מהותה, חומרתה או נסיבותיה אין הוא ראוי לשמש מגשר.

(ג) המנהל יעביר את הבקשות לועדה המייעצת, אשר רשאית לאחר שעיינה בטופס ובמצורפיו, להזמין את המועמד לראיון; החליטה הועדה להמליץ על הכללתו של המועמד ברשימה, תעביר את המלצתה למנהל; החליט המנהל לאשר את הבקשה, ירשום את המועמד ברשימה ויצרף לה את טופס המועמדות המאושר.

פרסום הרשימה

5. הרשימה תהיה פתוחה לעיון הציבור בכל בית משפט, וייכללו בה פרטי המגשר כפי שפורטו בבקשה לפי תקנה 4(א), למעט פרטים בענין הרשעה או ביצוע של עבירה פלילית, פרטי ממליצים לפי סעיף 6 לטופס 1 שבתוספת הראשונה ופרטי קורות חיים לפי סעיף 11 באותו טופס.

תחילה

6. תחילתן של תקנות אלה 45 ימים מיום פרסומן.

תוספת

(תקנה 4(א))

טופס הגשת מועמדות להיכלל ברשימת המגשרים

א. פרטים אישיים

שם:

כתובת:

טלפון ופקס:

מין וגיל:

עיסוק (בנוסף לעיסוק בגישור):

*מספר רשיון העיסוק - (אם העיסוק טעון רשיון) ותאריך קבלתו:

מקום עבודה:

כתובת מקום העבודה:

השכלה על תיכונית:

ב. הכשרה בגישור

המסגרת שבה נרכשה ההכשרה:

*תוכנית הקורס והיקפו:

*הסמכה - על ידי מי ומועדה:

תקופת הנסיון בגישור:

מסגרת הנסיון בגישור (באופן פרטי או במסגרת מוסד)

תחומי העיסוק בגישור:

שמות ממליצים (למעט צדדים לגישור שבו היה המועמד מגשר):

ג. בתי המשפט שבהם המועמד מעוניין להיות מגשר

.....

ד. נושאים שבהם המועמד מעוניין להיות מגשר

.....

ה. שכר הטרחה המרבי לשעה

.....

תאריך.....

חתימה.....

אישור מנהל בתי המשפט

תאריך.....

חתימה.....

לפריט המסומן ב-* יש לצרף תעודות ואישורים.

ועדה לבחינת דרכים להגברת השימוש בגישור בבתי המשפט

נספח ג'

הצעה לתקנות

תקנות סדר הדין האזרחי (תיקון), התשס"ו-2006

בתוקף סמכותי לפי סעיפים 79ד(א), 108 ו-109 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב],
התשמ"ד-1984³⁶ (להלן - החוק), אני מתקין תקנות אלה:

הוספת פרק ז'1 .1 בתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984³⁷ (להלן - התקנות העיקריות)
אחרי תקנה 99 יבוא:

"פרק ז'1: בחינת האפשרות ליישוב התובענה בגישור

הגדרות 99א. "גישור" - כמשמעותו בסעיף 79 לחוק;

"מגשר" - מגשר כהגדרתו בסעיף 79 לחוק, מתוך רשימת
המגשרים לפי תקנה 2 לתקנות בתי המשפט (רשימת מגשרים),
התשנ"ו-1996;

"תקנות הגישור" - תקנות בתי המשפט (גישור), התשנ"ג-1993³⁸.
"המרכז הארצי" - המרכז הארצי לגישור וליישוב סכסוכים במשרד
המשפטים.

ישיבת מהו"ת 99ב. (א) הסתיימה הגשת כתבי הטענות, לא ידון בית המשפט
בתובענה, לרבות בדרך של ניהול קדם משפט, אלא
לאחר שהתקיימה ישיבת מידע, היכרות ותיאום לבחינת
האפשרות ליישוב התובענה בגישור (להלן - ישיבת מהו"ת),
בהתאם להוראות פרק זה; לעניין זה, "תובענה" - למעט
בקשה לסעד זמני.

(ב) הוראות החלות על גישור לפי סעיף 79 לחוק יחולו על
ישיבת מהו"ת ועל מסמכים שהוגשו במסגרתה, בשינויים
המחויבים.

(ג) רשאי לקיים ישיבת מהו"ת מגשר שנבחר על ידי המרכז
הארצי מתוך רשימת המגשרים לאחר שהוכיח את מיומנותו
והתאמתו לקיים ישיבת מהו"ת.

³⁶ ס"ח התשמ"ד, עמ' 198.

³⁷ ק"ת התשמ"ד, עמ' 2220.

³⁸ ק"ת התשנ"ג, עמ' 1042.

הזמנה לישיבת מהו"ת 99ג. הוגש כתב הגנה וחלף המועד להגשת כתב הטענות האחרון בתובענה, ימנה בית המשפט מגשר לצורך קיום ישיבת מהו"ת, ומציא לבעלי הדין, בתוך שבעה ימים מהמועד האמור, הזמנה לישיבת מהו"ת עם המגשר, לפי טופס 3א שבתוספת; דינה של הזמנה לישיבת מהו"ת כדין הזמנה לבית המשפט.

מועד ומשך ישיבת המהו"ת 99ד. (א) ישיבת מהו"ת תתקיים לא יאוחר מארבעים וחמישה ימים מיום המצאת ההזמנה לפי תקנה 99ג, והיא תימשך עד תשעים דקות, בהתאם להחלטת המגשר.

(ב) ביקש בעל דין או המגשר לשנות את מועד ישיבת המהו"ת, יתאם המבקש מועד חלופי עם המגשר ועם יתר בעלי הדין, ובלבד שהישיבה תתקיים לא יאוחר מתום התקופה האמורה בתקנת משנה (א).

החלפת מגשר או שינוי מקום ישיבת המהו"ת 99ה. ישיבת מהו"ת תתקיים אצל המגשר שצוין בהזמנה, אלא אם כן התקיים אחד מאלה:

(1) בעלי הדין הסכימו כי ישיבת המהו"ת תתקיים בפני מגשר אחר על פי תקנה 99ב (ג) והודיעו לבית המשפט, בתוך עשרים ואחד ימים ממועד שהומצאה להם ההזמנה לפי תקנה 99ג, על המועד והמקום המוסכמים עם המגשר.

(2) נוכח המגשר, מיוזמתו או לפי פנייתו של בעל דין, כי אין הוא רשאי קיים את ישיבת המהו"ת לפי תקנה 5(ב) לתקנות הגישור, ולא הסכימו בעלי הדין על מגשר אחר לפי פיסקה (1), יודיע על כך המגשר מיד לבית המשפט; הודיע המגשר לבית המשפט כאמור, ימציא בית המשפט לבעלי הדין בתוך שבעה ימים ממועד ההודעה הזמנה לפי תקנה 99ג.

(3) בעל דין אחד או יותר רשאי לבקש מבית המשפט, בתוך שבעה ימים מיום שהומצאה לו ההזמנה, שלא לקיים את ישיבת המהו"ת במקום שצוין בהזמנה; בית המשפט יחליט על מיקום הפגישה ועל המגשר שיקיים את ישיבת המהו"ת.

- התייצבות בישיבת מהו"ת**
199. (א) בעלי הדין עצמם יתייצבו בישיבת המהו"ת, ורשאים הם להתייצב עם עורכי דינם.
- (ב) היה בעל דין המדינה או תאגיד, יתייצב בישיבת המהו"ת נציג מטעמו הבקי בפרטי התובענה ומוסמך להחליט בעניינה, או נציג הנמצא בקשר טלפוני עם מי שמוסמך להחליט בעניינה.
- (ג) לא התייצב בעל דין בישיבת מהו"ת, רשאי בית המשפט לחייבו בהוצאות המגשר ויתר בעלי הדין; לא התייצב התובע, רשאי הוא להורות גם על מחיקת התובענה.
- חובות המגשר**
199. בתחילת ישיבת המהו"ת יסביר המגשר לבעלי הדין את מטרתה וכי הוראות החוק ותקנות הגישור חלות עליה.
- פנייה לגישור**
199. בעלי הדין יודיעו לבית המשפט בתוך עשרה ימים מיום ישיבת המהו"ת אם הם מסכימים להעביר את התובענה לגישור.
- תחולה**
- 199.ט. (א) הוראות פרק זה יחולו על תובענות אזרחיות שסכומן או שווי נושאן עולה על 50,000 שקלים חדשים, למעט תובענות בסדר דין מקוצר שלא ניתנה בהן רשות להגן ותובענות שעילתן בחוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה-1975.⁹
- (ב) על אף האמור בתקנת משנה (א), מנהל בתי המשפט רשאי להורות על הגבלת כמות התובענות שיופנו לישיבת מהו"ת בשים לב, בין היתר, למספר המגשרים ולתחומי התמחותם, ובלבד שהתובענות שיופנו ייבחרו באופן מדגמי; הודעה על הוראה כאמור תפורסם ברשומות.

תיקון התוספת

2. בתוספת לתקנות העיקריות, אחרי טופס 3 יבוא:

³⁹ ס"ח התשל"ה, עמ' 234.

”טופס א3
(תקנה 199)
הזמנה לשיבת מהו”ת

לכבוד (התובע/הנתבע) [מחק את המיותר]

בבית (ה)משפט

ב

תיק

(התובע)

נגד

(הנתבע)

(1) הואיל וביום יתקיים דיון בתובענה בתיק שמספרו מצוין לעיל, הנך מוזמן לשיבת מידע, היכרות ותיאום לבחינת האפשרות ליישוב הסכסוך בגישור (להלן - ישיבת מהו”ת).

(2) ישיבת המהו”ת תתקיים עם מגשר, ומטרתה לבחון את האפשרות ליישב את הסכסוך בדרך של גישור. למגשר אין סמכות להכריע בעניין ההפניה לגישור או בעניין התובענה. כל הדברים שיימסרו בישיבת המהו”ת יהיו חסויים בפני בית המשפט (מצורף עלון הסבר על גישור מטעם המרכז הארצי לגישור ויישוב סכסוכים במשרד המשפטים).

(3) הפגישה תתקיים עם:

..... המגשר

..... בכתובת

..... מספר טלפון

..... ביום

..... בשעה

(4) הנך רשאי להעביר למגשר עותק מכתב הטענות.

ועדה לבחינת דרכים להגברת השימוש בגישור בבתי המשפט

(5) אם הנך מעוניין לשנות את מועד הישיבה, עליך לתאם מועד חדש עם המגשר ועם יתר בעלי הדין, ובלבד שהישיבה תיקבע בתוך ארבעים וחמישה ימים מיום המצאת הזמנה זו.

(6) הנך רשאי להסכים עם יתר בעלי הדין כי ישיבת המהו"ת תתקיים עם מגשר אחר מבין המגשרים הרשאים לקיים ישיבת מהו"ת (בכתובת www.court.gov.il). עליך לתאם את ישיבת המהו"ת עם המגשר שהוסכם ובלבד שהיא תקבע בתוך ארבעים וחמישה ימים מיום המצאת הזמנה זו. עליך להודיע לבית המשפט על קביעת הישיבה עם המגשר האחר בתוך שבעה ימים מיום המצאת הזמנה זו.

(7) ישיבת המהו"ת תארך עד 90 דקות, בהתאם להחלטת המגשר; הישיבה אינה כרוכה בתשלום.

(8) עליך להתייצב בישיבת המהו"ת באופן אישי* וכן הנך רשאי, אם רצונך בכך, להתייצב בה עם עורך דין. היה ולא התייצבת בישיבת המהו"ת, בית המשפט יהיה רשאי להטיל עליך לשאת בהוצאות המגשר ויתר בעלי הדין, כפי שיקבע, וכן יהיה רשאי, אם לא התייצב התובע, להורות על מחיקת התובענה.

תאריך חתימת פקיד בית המשפט

* מטעם המדינה או תאגיד יתייצב בישיבת המהו"ת נציג הבקי בפרטי התובענה ומוסמך להחליט בעניינה או הנמצא בקשר טלפוני עם מי שמוסמך להחליט בעניינה.

הודעה 3. מנהל בתי המשפט רשאי לפרסם בהודעה ברשומות את בתי המשפט שבהם תתקיים ישיבת מהו"ת לפי פרק ז'1.

תחילה ותוקף 4. תחילתן של תקנות אלה ביום ומשך תוקפן שנתיים מיום תחילתן.

התשס"ו
(..... 2006)

חיים רמון
שר המשפטים

ועדה לבחינת דרכים להגברת השימוש בגישור בבתי המשפט